

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА
ФРАНКА**

ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

бакалавра з політології

на тему:

**«Мінський процес як інструмент врегулювання українсько-
російським відносин»**

Виконала: студентка IV курсу

Групи ФФІ-42с

Спеціальності 052 Політологія

Мацюняк Х.В.

Керівник Сокирка Ю.М

Рецензент Бунь В.В.

Львів-2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Передумови підписання Мінських домовленостей	
1.1 Ситуація в Україні на початку 2014-2015 роках.....	7
1.2 Інформаційна війна на Донбасі.....	13
РОЗДІЛ 2. Загальна характеристика Мінських домовленостей як інструмент врегулювання українсько-російських відносин	
2.1 Мінський протокол.....	21
2.2 Мінськ II.....	28
2.3 Політико-правовий статус Мінських домовленостей.....	33
2.4 Порівняльний аналіз угод.....	40
РОЗДІЛ 3. Особливості та наслідки Мінського процесу	
3.1 Основні досягнення та негативні наслідки імплементації.....	42
3.2 Оцінка міжнародних та українських політиків.....	54
3.3 «Мертві» Мінські угоди.....	57
ВИСНОВОК.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

Вступ

В Україні вже восьмий рік відбувається збройний конфлікт на території сходу України, а саме окремих районів Донецької та Луганської областей, який почався із окупації Кримського півострову та продовжується й сьогодні. Протягом всього часу конфлікту Мінські домовленості з моменту їх укладення залишалися фактично єдиним документом, на який спиралися сторони конфлікту з метою його припинення та досягнення миру. Незважаючи на тривалий час конфлікту та дату укладення Мінських домовленостей, ні сторони, ні міжнародне співтовариство не змогли надати чітку категоризацію Мінським домовленостям, визначити їх правову природу.

Актуальність та значимість даної теми. Виконання Мінських домовленостей було повне недоліків і схильним до використання зброї, але вони залишалися ключовими політико-правовими рамками для вирішення питань трансформації та врегулювання конфліктів на сході України. Україна хоче відновити свою територіальну цілісність, але їй не вистачало як засобів, так і адекватної зовнішньої підтримки для цього. Цілі Росії багатозначні: Москва хоче переробити європейський порядок після холодної війни, і вона хоче визначати долю України. Порядок після холодної війни зруйновано, але доля України ще не вирішена. Росії вдалося вивести частину Донецької та Луганської областей з-під контролю Києва, але не змогла використати їх для контролю Києва. Таким чином, боротьба за Україну, яка ведеться переважно, хоча й не виключно через її схід, ще попереду.

Дана робота має на меті визначити статус Мінських домовленостей як основного засобу, який дозволив стримати РФ від проходження в глиб країни та трансформувати війну на сході у конфлікт низької інтенсивності, дав час для зміцнення ЗСУ, України та міжнародної підтримки. Тому для розуміння ситуації, що відбувається в 2022 році, необхідно проаналізувати деталі Мінського процесу, причини та наслідки недієздатності врегулювання українсько-російських міждержавних відносин.

Спроби окреслення правової природи Мінських домовленостей дадуть змогу зрозуміти підґрунтя правового впливу цього документа на його сторін та суб'єктів міжнародного права, систему міжнародного права в цілому. Обрана тема має важливе значення, як з точки зору наукової, так й практичної. У практиці міжнародного права склалась тенденція участі не лише держав у збройних конфліктах та укладення за наслідком таких мирних угод, які не мають чіткого нормативного відображення й при цьому для них складно віднайти місце серед чинних юридичних визначень. Мінські домовленості також містять деякі ознаки подібних угод завдяки участі в конфлікті недержавних утворень. Практичний бік роботи підкреслюється тим фактом, що Мінські домовленості до 24 лютого лишалися основним інструментом припинення збройного конфлікту, але без розуміння їх правової природи. Це призводило до спотворення суті домовленостей, маніпулювання їх змістом, питанням обов'язковості та затуманювало перспективи в досягненні миру, що не сприяло б досягненню декларованих завдань міжнародного права.

Щодо питання ступеня наукової розробки, то варто відзначити, що тема правової природи Мінських домовленостей не має значного відображення серед дослідників, як національних, так і міжнародних. Попри це, увагу до питань Мінських домовленостей приділяли такі вітчизняні науковці: Шелест Г., Їжак О., Паламарчук М., Гарань О., Шульга Д., Тарасенко Н. тощо. Щодо вітчизняних робіт варто зазначити, що, переважно, тема Мінських домовленостей щодо правової природи не досліджується або згадується лише побіжно, оскільки акцентується увага на питаннях змісту та можливостей, перспектив домовленостей. Щодо іноземних науковців, то тематика мирних угод досліджується достатньо активно, зокрема можна виділити таких авторів: Cindy Wittke, Christiane Bell, Ramzi Badran, Asli Ozcelik, Tarik Olcay, Gene Carolan, Chelsea Johnson, Julius K. Mutwol, Samuel Goda тощо. Однак, варто відзначити, що іноземні науковці акцентують увагу переважно на правовій природі загального поняття мирних угод в міжнародному праві, оцінюють приклади укладених раніше мирних угод. Водночас, з проаналізованих авторів, єдиним автором, який охарактеризує саме правову природу Мінських

домовленостей є Cindy Wittke. Крім цього, питання правової природи Мінських домовленостей згадується побічно в роботі Asli Ozcelik та Tarik Olcaу.

Відсутність повноцінного ступеня розробки питання саме правової природи Мінських домовленостей впливає із відносно нещодавнім укладенням, спроб українських науковців оцінювати виключно перспективи домовленостей в чинній політично-правовій парадигмі, а не їх правову природу, або неглибокого занурення в останню. Крім цього, сама по собі складність фактичних обставин збройного конфлікту на території України, його у тому числі гібридний характер, обумовлює складність в оцінці природи Мінських домовленостей в цілому.

Постановка проблеми. Дослідження українсько-російських відносин на сьогодні є суспільно значущим, адже ситуація як в країнах була й залишається по сьогодні нестабільною, і це дуже негативно впливає на життя людей, їх поведінку та психічні стани, й на цілісність кордонів держави.

Об'єктом дослідження роботи є українсько-російські відносини.

Предметом дослідження є аналіз Мінського процесу як інструмента врегулювання українсько-російських відносин.

Метою і завдання дослідження. Метою цієї роботи є аналіз Мінського процесу як інструмент врегулювання українсько-російських відносин, визначення основних характерних ознак та положень Мінських домовленостей.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- Визначення ситуацію в Україні на початку 2014-2015 років;
- Визначити геополітичні аспекти конфлікту на Донбасі;
- Окреслення змісту Мінських домовленостей як інструмент врегулювання українсько-російських відносин;
- Визначення основних дійових осіб Мінських домовленостей, як прямих, так й опосередкованих;
- Надання правової характеристики участі Російської Федерації у збройному конфлікті та Мінських домовленостях;

- Окреслення правової природи Мінських домовленостей виходячи з положення російської федерації стосовно збройного конфлікту та домовленостей;
- Проаналізувати основні досягнення та негативні наслідки імплементації;
- Визначити, чому Мінські угоди були і є «мертвими».

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження склали принципи історизму, об'єктивності, причинності та системності. Вирішення поставлених завдань і досягнення мети дослідження стали можливими за умов використання наступних методів: теоретико-концептуальний, системний, порівняльний, інституціональний.

Системний підхід - застосовувався при виконанні більшої частини поставлених завдань. Використовувались одночасно також такі методи, як структурно-функціональний, системний, а також аналізу, синтезу, дедукції, узагальнення та ін.

Структура дослідження. Робота містить вступ , 3 розділи та 9 підрозділів, висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 70 сторінок, з них обсяг основного тексту 62 сторінки. Список використаних джерел включає 55 найменувань.

Розділ 1

Передумови підписання Мінських домовленостей

1.1 Ситуація в Україні на початку 2014 – 2015 років

У 2014 році Україна постала перед радикальними та несподіваними змінами. Країна постала перед величезною кількістю нерозв'язаних проблем, а саме: внутрішньополітичних, зовнішньополітичних та соціальних. У столиці відбувся Майдан, який вимагав усунення від влади режиму Януковича. Наприкінці 2013 року проросійський президент скасував підписання угоди про економічну Асоціацію з ЄС, натомість взявши кредит від РФ на 15 мільярдів доларів, що остаточно показало його проросійські настрої та залежність від Росії.

Дії Януковича спричинили ще більше невдоволення населення, що спричинило мітинги на Майдані Незалежності. Замість того, щоб зменшити напругу, Янукович підгострив все законами, котрі можна вважати диктаторськими. Вони були затверджені 16 січня. Наслідком прийняття цих законів стало загострення ситуації в країні. Цей період було названо Революція Гідності. Вона стала символом незламності духу українського народу та показала наше бажання рухатися в сторону демократичного світу та прогресу. Хвиля протестів покотилася по всій країні, на заході й у центрі протестувальники захоплювали державні установи. Крім протестів на Майдані Незалежності, набирав силу реактивний рух Антимайдану, який підтримували проросійська еліта та відсоток проросійськи налаштованого населення.

Після подій 18–20 лютого Янукович зрозумів, що в цій ситуації він програє, а тому таємно виїхав з України до Росії. Новина про повалення режиму Януковича спричинила інформаційний бум у міжнародних ЗМІ та в самій Україні. Однак, втішні новини про перемогу над повалення попередньої влади почали затьмарювати новини з Криму. Там відбувалися акції проти подальшого перебування в складі України, які були зумовлені захоплення місцевої влади частинами російської армії та загонами добровольців, в які входили колишні українські силовики котрі відступили з Києва. Частина українських військ,

правоохоронців та представників влади перейшли на бік Росії, частина відступили на материк.

16 березня відбувся псевдореферендум, який проголосив приєднання Криму до Росії.

Учасники Антимайдану «натхненні» легким захопленням Криму, розпочали активні протести й в інших частинах України. Потужна хвиля антимайданівських рухів пройшла в Одесі, Харкові, Запоріжжі, Донецьку та Луганську перейшли до активних і подекуди жорстких дій. Як і на Майдані, в акціях Антимайдану брали участь різноманітні групи з різними цілями, однак якщо під час самого Майдану переважали групи, які контролювалися представникам українського бізнесу та політикам, Антимайдан представляли проросійські активісти, акцентуючи на боротьбі з «бандерівцями» та прозахідним лідерам, яких вони називали фашистами. Також почали ширитися ідеї приєднання до Росії вслід за Кримом. Нечисленні ліві активісти та окремі члени КПУ, які намагалися переорієнтувати повістку на соціальні та економічні питання зазнали краху[10]. «Русская весна» орієнтувалася на захоплення будівель органів місцевої влади та зміни місцевої влади на маріонетковий уряд.

Проект «Новоросія». Анексія Криму була важливою подією для російських лідерів і для росіян в цілому. Але це не зупинило дедалі більшу орієнтацію України на захід. До того часу, коли Росія анексувала Крим, нові лідери України дали добре зрозуміти, що вони підпишуть УА з ЄС. Як Росія планувала їх зупинити? Відповіддю став проект «Новоросія», кампанія насильницької диверсії, покликана повернути схід і південь України, де проживало багато (некримських) етнічних росіян і російськомовних, проти влади в Києві. Ініціатива відображала погляд на Україну, який був і широко поширений в Росії, підсумований твердженням Путіна про те, що росіяни та українці є «одним народом» зі спільною долею. З цього причини Україна не є «справжня» країна, як Путін сказав президенту США Джорджу Бушу у 2008 році.[48] Як імовірно змішування різних регіонів, склеєних під час царської та радянської влади, Україна вважається слабкою та нестабільною через її регіональну, мовну та конфесійну помилку. Водночас він розглядається як

органічна частина «русского мира», без якого він стає нежиттєздатним утворенням.

Порівнюючи з вторгненням до Криму, яке було дисциплінованою, то військова операція, проект «Новоросія» був слабо організованою справою, яку виконували провокатори і диверсанти, яких підтримували оперативники російської розвідки. Адміністрація президента в Москві здійснювала загальний нагляд за цією непрозорою групою; Владислав Сурков, ще один зі старших радників Путіна, стане в 2014 році ключовим чиновником, який має справу з Україною.[49]

Ситуація на Донбасі на сході була більш нестабільною. Безлад охопив частину Донецької та Луганської областей після втечі Януковича (Донецька область була рідним регіоном Януковича і виборчою базою його Партії регіонів). Багато там боялися його наступників Євромайдану, яких вважали незаконними узурпаторами. Такі занепокоєння посилювалися сильним почуттям регіональної ідентичності (хоча симпатія до сепаратизму була мінімальною). Крихка від самого початку місцева позиція нової влади в Києві випарувалася, оскільки владу привласнили регіональні сили – бізнес-олігархи, діячі організованої злочинності, залишки «клану» Януковича та соціально відсторонені групи. Але поряд з ворожістю до нових лідерів у Києві існувала неоднозначність щодо зростання російського впливу, що принаймні деякі з цих акторів вважали загрозою для своїх позицій. Кремлю доведеться втрутитися більш безпосередньо, щоб взяти на себе відповідальність на Донбасі.

Путін згадував про Новоросію під час щорічної телефонної розмови 17 квітня:

... те, що за царських часів називалося Новоросією – Харків, Луганськ, Донецьк, Херсон, Миколаїв та Одеса – тоді не входило до складу України. Ці території були передані Україні в 1920-х роках Радянським урядом. Чому? Хто знає? Їх здобули Потьомкін і Катерина Велика в серії відомих воєн. Центром цієї території був Новоросійськ, тому область називається Новоросією. Росія втратила ці території з різних причин, але народ залишився.

Зауваження Путіна свідчили про підтримку організованого насильства, яке вибухнуло п'ятьма днями тому. 12 квітня озброєні бойовики, деякі з яких брали участь у вторгненні в Крим, захопили міста Слов'янськ і Краматорськ Донецької області, які потім використовували як базу для рейдів на інші міські центри. Повстання набуло обертів у другій половині квітня. Обидва режими провели референдуми 11 травня, стверджуючи, що більшість голосів виступають за незалежність від України. Реакцією на референдум, з боку українського керівництва стало підписання виконувачем обов'язків Президента України Олександром Турчиновим 14 квітня указу про початок антитерористичної операції.

2 травня відбулася трагедія в Одесі, де загинуло кілька десятків людей внаслідок вуличних зіткнень між прихильниками Майдану та Антимайдану й пожежі в Будинку профспілок, де переховувалися частина антимайданівських активістів [5]. Того ж дня під Слов'янськом розгорнулися активні бойові дії, під час яких російські війська застосували військову техніку. У Маріуполі 9 травня відбулися зіткнення добровольчих батальйонів і загонів української армії з місцевими проросійськими активістами, які називали себе ополченцями ДНР, та поліцією, яка стала на сторону окупаційної влади. У червні, після обрання Президентом Петра Порошенка, АТО посилилася і українська армія разом із підрозділами Нацгвардії та волонтерськими об'єднаннями перейшла в наступ. 5 липня українська армія звільнила Слов'янськ, а загони Гірка змушені були відступити до Донецька. 22 липня українська армія встановила контроль над населеними пунктами Северодонецьк та Лисичанськ. У серпні 2014 року темпи наступу України вказували на те, що основні стратегічні цілі відновлення контролю над українським кордоном, подальше оточення та знищення сил сепаратистів будуть досягнуті якнайшвидше.

Розглянувши основні події в Україні після 2013-2014 років, можемо визначити випадки на Сході, які змусили Україну погодитись на підписання Мінських домовленостей:

- Біля Слов'янська російські військові збили український літак Ан-30, внаслідок чого померло п'ять військових.

- Обстріляли військово-транспортний Іл-76, втративши внаслідок 40 десантників та 9 членів екіпажу.
- Загинуло 9 військових, в результаті збиття біля Слов'янська українського вертольота Мі-8.
- Систематично відбувалися обстріли системами «Град» позицій ЗСУ.
- В липні відбулася жахлива трагедія. Над Донбасом терористи збили літак Boeing-777, на борту якого було 298 цивільних людей. Незвідана жорстокість. Для того, щоб збити цей пасажирський літак, використали спеціальне важке озброєння з протяжністю 10 км. Після цього звірства, країни Заходу не змогли більше вірити словам РФ, яка стверджувала про «трактористів і шахтарів, що воюють відкопаною в шахтах зброєю».
- Іловайський котел. Відбулася трагедія, внаслідок якої українські військові були оточені та змушені були відступати, зазнавши величезних і важких втрат. Загинуло внаслідок боїв 368 українських відважних військовослужбовців. Все це відбулось, через пряме втручання російських військових у конфлікт (яких було близько 4000 осіб). Таким чином, Росія показала, що не зважає на поняття гуманності та не є надійною стороною для домовленостей.
- Внаслідок активної фази антитерористичної операції в липні, було звільнено такі міста: Лиман, Маріуполь, Слов'янськ, Краматорськ, Константинівка, Бахмут, Торецьк, Авдіївка, Красногорівка, Мар'їнка, Дружківка.

Після Іловайської трагедії, РФ показала Україні та світові, що готова діяти далі не лише в Криму, а й на Сході України.

Експансія РФ території України в Криму та створення незаконних збройних формувань, призвели до окупації частини території України. У результаті війна на Сході призвела до втрати Україною приблизно 14 600 квадратних кілометрів території. Близько 1,5 млн жителів Донбасу були змушені залишити свої домівки та переїхати в інші частини України[1]. За даними, оприлюдненими Кабміном у грудні 2019 року, наприкінці 2019 року в Криму та на окупованих територіях Сходу України залишилося 5,5 мільйона людей.

Підсумовуючи, можна побачити, що повалення Януковича народом на початку 2014 року спричинило низку подій, що відкрили нову сторінку в історії

України від часів здобуття її незалежності. Подальша анексія Криму Росією та її активна участь у конфлікті в двох областях східної України виявили слабкі місця в українській системі, які загрожували існуванню України як незалежної держави. Хоча Україна пережила цю атаку на свій суверенітет, вона платить високу ціну як людськими життями, так територіями. Через вісім років конфлікт на Донбасі досі триває, а говорити про повернення Криму ще далеко.

1.2 Інформаційна війна на Донбасі

Інформаційна війна на території Донбасу існувала ще до початку війни в регіоні. Після здобуття Україною незалежності в політичному просторі країни переважали регіонально-центричні дискурси. Основними дискурсами були «український націоналізм» проти «патріотизму Донбасу», які зосереджені на двох районах: Львівському та Донецькому відповідно. У цьому контексті, якщо політика «українізації» вітається в першому, то в другому вона завжди опускається. Ще до початку конфлікту на Донбасі Сергій Пархоменко та Марія Подибайло попереджали, наскільки небезпечним може бути реконструкція Донбасу до «загальнокультурного зразка». Автори зазначали: «Треба уважно ставитися до специфіки регіону та відкидати саму ідею нав'язування таких дратівливих символів, як ОУН, Бандера, УПА тощо. Треба шукати об'єднуючі фактори в теперішньому часі замість того, щоб шукати їх у минулому»[38].

Подвійні характеристики Львова та Донецька також посилюються на дві різні точки зору. Львів зазвичай символізує європейськість, а донецький патріотизм зображує «проросійську позицію». Ці антиподи також створили кілька міфів один про одного. Одна сторона представила себе як регіон, що зберігає «радянську ідентичність Донбасу», а іншу звинуватили як «фашистів», які форсували політику українізації на Донбасі. Інша сторона зображувала еліти Донбасу «московськими маріонетками», «бандитами» та «мафією», а жителів Донбасу — «маргіналізованими»[23] Крім того, цю суперечність можна було побачити ще й у тому, що у Львові розмовляють переважно українською, а донеччани воліють говорити російською. Відмінність Донецька та Львова також відбивається на політичних уподобаннях виборців. Наприклад, кандидат з Донецька Віктор Янукович на президентських виборах 2010 року набрав 8,6% голосів у Львівському окрузі, тоді як кандидат набрав понад 90% голосів у Донецькій області.[42]

Справді, політична та культурна дихотомія між Заходом і Сходом України існувала навіть на президентських виборах 1994 року та посилено під час президентської кампанії 2004 року та після неї. Під час президентських виборів

1994 року Леоніда Кучму, який обіцяв посилити відносини з Російською Федерацією, підтримував переважно Схід України, тоді як Леонід Кравчук отримав більшість голосів із Заходу через свою антиросійську кампанію. Звичайно, важко визначити, де починається схід чи захід України. У цьому контексті Пітер Роджерс, який намагався зробити узагальнення дихотомії Сходу і Заходу в Україні, підкреслив, що між цими двома частинами України не існує жорсткого «кордону».[43] Тим не менше, чітка диспропорція між Донбасом та Галичиною (найзахіднішою територією України) очевидна.

Медіа-дискурси є важливим чинником, який сприяв побудові дихотомії між Заходом і Сходом України. ЗМІ з обох сторін відіграли значну роль у формуванні дискурсів «український націоналізм» проти «патріотизму Донбасу». Щоб зрозуміти, як ЗМІ поглибили поляризацію між Заходом і Сходом українців, інформативними можуть бути публікації «Голосу Донбасу» (одної з місцевих газет Донбасу) під час президентської виборчої кампанії 2004 року. Загалом президентська конкуренція між Віктором Януковичем і Віктором Ющенком газета оцінила як гру з нульовою сумою. Ця місцева газета була дуже активною, яка використовувала сепаратистську мову для консолідації профілів «ми» та «інших» між виборцями. Наприклад, «Голос Донбасу» публікує статті під такими назвами: «Український фашизм – страшна правда, Другий тур: Схід проти Заходу, Україна розкололася, хто перемаже?... Де твій характер, Донбасе?»[24]. Газета також у статті образила західних виборців України, заявивши: «Ви не очікували такого результату в першому турі, шановний читачу?... Зіграла роль низька політична грамотність багатьох західних українців. На запитання «чому ви віддаєте свій голос Ющенку?» вони відповіли: «Ну, всі так».

Місцеві ЗМІ закликали не довіряти «помаранчевим» каналам. Справді, в регіоні вже була недовіра до таких телеканалів, як 5 канал, Перший національний, 1+1 чи Інтер, як і те, як прихильники Помаранчевої революції не довіряли ТРК Україна.

Справді, до президентських виборів 2004 року тенденція до сепаратизму серед людей Донбасу була низькою. Згідно з дослідженням, проведеним у 2004

році, 71 відсоток учасників Донеччини погодилися з таким твердженням: «Єдність України важливіша за потреби окремих регіонів».[53] Порівнюючи з 1994 роком (погодилися лише 44,5 відсотка учасників) ідея залишитися неушкодженою була досить високою, яка знову почала змінюватися під час Помаранчевої революції за допомогою ЗМІ.

Протягом кампанії газета «Голос Донбасу» описувала Ющенка як фашиста і порівнювала безпосередньо з Адольфом Гітлером. Наприклад, напередодні президентських виборів 2004 року в газеті «Голос Донбасу» була опублікована стаття «Український фашизм – страшна правда». Після опису діяльності ОУН-УПА проти угруповань польських меншин у 1943–1945 рр. у статті звернули увагу на тодішні націоналістичні організації. Анонім пов'язував нинішні фашистські групи з Ющенком.[44]

Після першого туру президентських виборів 2004 року в «Голосі Донбасу» з'явилася ще одна стаття під назвою «Другий тур: Схід проти Заходу». У статті йдеться: Голосування в першому турі підтверджує розвиток подій за сценарієм: «кандидат Сходу проти кандидата Заходу». Східні та більшість центральних регіонів України віддали свої голоси Януковичу, а західна Україна — за Ющенка. Відбувається чіткий географічний розкол за принципом віддаленості від Росії та об'єднаної Європи. Насправді, хоча президентські опитування показали, що люди з обох регіонів бачать в собі ворогів і намагаються навести один одному власний порядок, люди обох регіонів здобувають інформацію про іншого переважно через місцеві ЗМІ.

На сайті «Обком» журналіст Олексій Миронов стверджував, що місцеві еліти та журналісти сприяють формуванню ідентичності Донбасу. У своєму виступі Віктор Янукович зазначив: Донецька область, її чудові люди давно стали втіленням найкращого в Україні, яскравим символом того, чого ми, як народ, здатні досягти... Разом ми хочемо бачити Донецьку область... де ми вільні святкувати наші свята і святкувати свою історію, як ми її розуміємо, а не так, як хтось диктує.

Очевидно, що акцент Януковича на окремих святах та історії лише додавав винятковості Донбасу.

Миронов, кореспондент «Обкому», цитує статтю донецької журналістки Римми Філь, яка була головним редактором «Донецьких новин». У своїй статті Філь розповідає про свої враження від зустрічі із західними українцями у 2003 році. За словами кореспондента «Обкому», Філь завершує свою статтю так: «І країна маленька, а різниця між нами, як казав класик, величезна. Всю силу гніву і ненависті до нас, я відчував кожену секунду і кожену годину. Вони, інтелегентні люди, просто вивернули гнів, коли самі почали говорити про нас із вами». Також Миронов бере ще одну цитату з донецького журналіста: «Ми робітники. Потрібні справи... Наш Донбас, де люди своїм потом і кров'ю видобувають тепло для всієї країни, де люди вигризують майбутнє для себе і своїх дітей. Спокійний. Мирний. Де люди звикли важко працювати, а не збирати чиєсь урожай».

Щоб показати, як регіональні ЗМІ сприяють поляризації українців, Пархоменко та Подибайло наводять кілька цитат з місцевих газет:

Націоналістична пропаганда дуже добре відбивається в ментальності галичан, яка ненавидить напів різьблені натяки, в ментальності, яка бачить чорне по білому: всі тут друзі, а вороги всі. Саме вони винні в нашому низькому рівні життя. Усуньте їх! І ваше життя стане кращим». «Галичанці спрямовують свою енергію на «національне виховання» українців. Вони хочуть бачити Україну «великою Галіцією». Вони переконують інших, що ненависть до москалів і до росіян є відмінною рисою «справжнього українського громадянина». Це пояснюють «східним псевдо-українцям», що вони теж українці, але зіпсовані русифікацією.

Для того, щоб зрозуміти історичну ідентичність західних і східних українців, Вікторія Серeda аналізує дві місцеві газети: «Високий замок» та «Донецькі новини». Серeda у своєму дослідженні з'ясовує величезну прірву між львів'янами та донеччанами та стверджує, що найближчим часом цю різницю навряд чи вдасться закрити. Наприклад, газета трактувала радянські свята з двох протилежних точок зору. У статтях «Донецьких новин» здебільшого оспівується День Перемоги, а видання «Високий Замок» проголошують День Перемоги днем Радянська окупація. В одній зі статей «Високого Замку» про

День Перемоги йдеться так: «Протягом двадцяти років, з 1945 по 1965 рік, за правління Сталіна та Хрущова 9 травня було середнім робочим днем. Це було не випадково. Не було чого святкувати. СРСР зазнав тяжкої поразки та приречений на розпад. День Перемоги слід оголосити днем скорботи в пам'ять про жертв найкривавішої війни в історії. У цьому контексті «Донецькі новини» публікували статті про спогади ветеранів з описом жахів нацистів, а «Високий замок» — «Визволителі чи окупанти?», «Я пам'ятаю не бої у Львові, а крики черниць». Таким чином, дослідження Середи також показує, як регіональні ЗМІ відтворюють дискурс про історичну ідентичність двох регіонів України.

У своїх статтях журналісти «Української правди» в основному акцентували увагу на проросійських елітах та поділі України на Захід і Схід. Кореспонденти зазначають, що еліти з обох сторін свідомо сприяють подальшій поляризації регіонів. У статті газети «Дзеркало неділі» прямо згадуються характеристики жителів Донбасу, вказуючи на Януковича. У статті йдеться: Янукович не боїться насильницьких рухів, бо вони для нього природні. Люди такого характеру, чоловіки, які походять з цього регіону, не займаються саморефлексією. Багато з них мають за плечима приблизний і досить конкретний досвід примітивного нагромадження капіталу.

Перефразовуючи Юлію Абібок, можна сказати, що не лише регіональні ЗМІ пропагували «ексклюзивність Донбасу», а й національні ЗМІ разом із політиками та іншими елітами.

За таких обставин можна зробити висновок, що інформаційна війна щодо Донбасу існувала в Україні до початку конфлікту на Донбасі. Після здобуття Україною незалежності політики та еліти разом із місцевими та національними ЗМІ зміцнювали міфи, пов'язані з народом Донбасу та самим Донбасом. Усі ці зусилля сприяли формуванню ексклюзивності Донбасу. Аналіз до Донбаських дискурсів в Україні показує, що інформаційна війна перед конфліктом на Донбасі базувалася переважно на порівнянні Заходу та Сходу України.

Як зазначалося вище, до початку конфлікту на Донбасі в Україні існувала інформаційна війна. Відтворювалися історичні міфи про Донбас та Західну Україну, і навіть поляризація між цими двома таборами була поглиблена,

зокрема, під час президентських виборів політиками, елітами та місцевими та національними ЗМІ. У цьому сенсі російські ЗМІ сприйняли та посилили вже сформовані в Україні розповіді про Захід і Схід України. Олександр Осіпян підводить підсумок аргументам, якими російські ЗМІ описують ситуацію в Україні після Євромайдану так: Оскільки «неонацисти» та «русофоби» захопили владу в Києві, права та й життя росіян в Україні тепер опинилися під загрозою, а оскільки українська державність перестала існувати, Російська держава та російський народ повинні зробити все можливе, щоб захистити етнічних росіян, російськомовних та «співвітчизників», визначених у найширших термінах, від українських «неонацистів» («бандерівців», «правого сектору»). [45]

Російські ЗМІ наголошують на низці різних міфів та розповідей, пов'язаних переважно з Другою світовою війною, українськими націоналістами 1940-х років, зокрема Степаном Бандерою. Навпаки, вони звеличують образи радянського періоду як «славні» роки. Зазначимо, що така пропаганда стала дуже поширеною в російських ЗМІ після приходу до влади Володимира Путіна. Російські ЗМІ мали на меті, зокрема, принизити київську владу після повалення Януковича і представили її як незаконну, корумповану та фашистську хунту.[18] Крім того, українські військові сили та їх добровольчі загони «часто порівнюють з нацистами, вбивцями, терористами, бандитами та слугами київської хунти. Україну зображують як державу-недалеку, або маріонетку НАТО і західних країн». Концепції, пов'язані з Другою світовою війною, постійно продукувалися російськими ЗМІ.

Насправді російські ЗМІ йшли рука об руку з дискурсами російської влади. Наприклад, міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров назвав демонстрантів Євромайдану нацистами. Для Лаврова це були нацисти, які марширували в Києві та інших містах України. Крім того, президент Путін так визначив українську військову операцію на Донбасі: «На жаль, це нагадує мені події Другої світової війни, коли німецько-фашистські війська оточили наші міста, зокрема Ленінград, і обстрілювали безпосередньо населені пункти та їх мешканців.» Окрім того, що євромайданівці називають «фашистами», основні

російські ЗМІ пов'язують українську кризу із зовнішніми загрозами. Російські ЗМІ називають і США, і ЄС агресорами та фашистами. Крім того, російські ЗМІ використовували православну церкву як частину інформаційної кампанії проти України. У російських ЗМІ з'явилися статті про те, як українська армія грабує церкви, вбиває священників і мирних жителів.[14] Більше того, українська влада зображена як сатана або слуга зла.

Щоб послабити український вплив, по-перше, 9 березня 2014 року в Автономній Республіці Крим було припинено всі українські телеканали. Натомість на півострові почали мовлення російських телеканалів. Жителям Криму дозволили дивитися програми Першого каналу, Росія 24, НТВ, ТНТ, СТС разом із місцевими каналами. Після анексії Криму в поєднанні з подіями Євромайдану Донбас став основною мішенню російських ЗМІ. У цьому випадку одним із перших дій бойовиків на Донбасі стало відновлення мовлення російських телеканалів.

«Комсомольська правда» асоціює не лише українську владу з нацистами, а й з українськими збройними силами. Газета часто наголошувала на насильстві та терору української влади проти свого народу. Крім того, українську владу звинувачували у проведенні геноциду російськомовного населення. Журналісти «Комсомольської правди» змалювали українських бійців і волонтерів як гвалтівників і вбивць дітей, так і наркоманів, злочинців, грабіжників, боягузів та алкоголіків. Більше того, вони часто зображували українські війська гомосексуалістами або неспроможними до бою. Навпаки, Ігор Гіркін та Олександр Захарченко, колишні лідери самопроголошених Донецької та Луганської Народних Республік, зображені як герої, які борються проти «фашистських українських сил».

Russia Today є ще одним інструментом Російської Федерації для використання як засіб пропаганди проти України. Russia Today також часто порівнювала українську армію з нацистами. У своїх статтях газета також наголошує на провалі Євромайдану.

Як бачимо, російські ЗМІ не лише називали Євромайдан «фашистським рухом», але й часто пов'язували його з «Великою Вітчизняною війною». Таким

чином, Росія представляє себе борцем проти «фашистського» режиму в Україні і тим самим позиціонує себе як справжнього захисника «західних цінностей» чи «визволителя Європи». Загалом «фашизм» був поширеним терміном для російських ЗМІ для опису Євромайдану. Іншим терміном було карателі, яким російські ЗМІ часто називали українські війська. Карателі – це термін, який використовується для опису звірств нацистів проти мирного населення. Натомість, російські ЗМІ вихваляють проросійських бойовиків на Донбасі, використовуючи термін «ополчення», якому віддають перевагу і повстанці.[28]

Підсумовуючи, можна сказати, що «інформаційна війна» як один із компонентів гібридної війни, яку Росія веде проти України, не була абсолютно новим явищем у постмайданний період в Україні. Тобто інформаційна війна до дестабілізації території Донбасу точилася в межах України. Отже, процес сприяв поляризації Сходу та Заходу України, які відтворювали міфи про винятковість Донбасу. У цьому сенсі як національні, так і місцеві ЗМІ, а також політики та еліти зіграли «досить добре», щоб посилити або прискорити ізоляцію людей Донбасу від решти України. З одного боку, місцеві ЗМІ Донбасу вживали такі терміни, як «фашисти», «нацисти» чи «маріонетки Заходу», які форсують політику українізації на Донбасі. З іншого боку, ЗМІ на Заході України описували Донбас як «бандитів», «мафії» чи «московських маріонеток». Зрештою, обидві сторони нічого не зробили, крім як взаємного сприяння ізоляції регіону.

Розділ 2.

Загальна характеристика Мінських домовленостей

2.1 Мінський протокол

«Мій перший вирішальний крок буде спрямований на припинення війни, припинення хаосу та приведення миру до об'єднаної та вільної України», – сказав Петро Порошенко до президентських виборів 2014 року в Україні. Напередодні президентських виборів 2014 року в Україні дві провінції провели референдум та оголосили свій суверенітет. Політичний тупик у Донецьку та Луганську зростав десь у травні 2014 року в Україні. За цих обставин закінчення заворушень на сході України та стабілізація політичної кризи в країні було одним з головних обіцянок кандидата в президенти Петро Порошенко.[52]

У зв'язку з цим новообраний президент Порошенко вперше зустрівся з президентом Росії на урочистостях 70-річчя висадки союзників у Нормандії (D-Day) 6 червня 2014 року, після анексії Криму Росією та поки тривав підтримуваний Росією сепаратистський конфлікт на сході України. Хоча раніше на вшанування було запрошено лише російського президента, щоб представити п'ятнадцять республік Радянського Союзу, Президент України був доданий до списку запрошень пізніше, щоб підкреслити легітимність новообраного президента України та надати можливість двом президентам обговорити Кризу на сході України.[40] Зустріч, яка зібрала президентів Росії, України та Франції, та німецького канцлера під назвою «нормандський формат». Після цієї неформальної зустрічі у Франції речник Кремля заявив, що «при короткій дискусії Путін і Порошенко висловились за припинення кровопролиття на південному сході України як якомога швидше.»[41]. Під час неформальної зустрічі на вшанування Дня в Нормандії сторони вирішили створити групу, щоб припинити конфлікти в Донбасі та залагодити відносини між Україною та Росією. 21 березня 2014 року місія спеціального моніторингу ОБСЄ в Україні (СММ) була розгорнута у відповідь на прохання уряду України. СММ, створений як беззбройна цивільна місія, щоб повідомити про триваючу кризу на сході України неупередженим та об'єктивним способом.

Крім того, СММ мав на меті полегшити діалоги серед сторін конфлікту. Посол Росії в Україні, Павло Клімкін, посол України в Німеччині та швейцарський дипломат Гайді Тальявіні, спеціальний представник Генерального секретаря ОБСЕ, взяли участь у тристоронній контактній групі.

8 та 9 червня, три зустрічі, щоб домовитись про виконання мирного плану, запропонованого президентом Порошенком. Хоча під час зустрічі в Києві не було досягнуто не великого прогресу, ініціювання мирного процесу сприймався як позитивний розвиток [2] 20 червня 2014 року, після телефонних розмов з президентом Росії, Петро Порошенко оголосив положення мирного плану про врегулювання конфлікту у східних областях України.[36]

Положення Порошенка отримали обмежену підтримку від Володимира Путіна, і це не вплинуло на сепаратистські сили в Донбасі. Хоча він вітав план перемир'я Порошенка, Путін висловив, що план не повинен бути присутнім як ультиматум для сепаратиста. Він вважав, що для досягнення успіху плану дві сторони (Український уряд та повстанці) повинні ініціювати прямі переговори. Для президента процес слід використовувати розумно, і це можна зробити лише через політичні компроміси між протилежними сторонами.[33]

Поки російський посол в Україні, Михайл Зурабов та спеціальний представник голови ОБСЕ, Гайді Тальявіні залишалися незмінними, на зустрічі також з'явилися нові учасники. «Прем'єр-міністр» самопроголошеної Донецької народної республіки Олександр Бородай, член колишньої партії регіонів та політики про Новоросію Олег Царьов, лідер «Українського вибору», Віктор Медведчук та колишній президент України, Леонід Кучма стали новими представниками на зустрічі. [3]

Сторони домовилися про припинення вогню, яке мало тривати до 27 червня, на зборах донецька. Крім того, лідери сепаратистів погодилися звільнитись від ОБСЕ, які були захоплені повстанцями понад місяць тому. Тим не менш, конфлікт продовжувався в Донбасі. Наприклад, сепаратистські сили збили український військовий вертоліт Мі-8 і вбили дев'ять людей навколо Слов'янську, поблизу гір Карачун, 24 липня 2014.[16]

28 червня Кучма, один із учасників тристоронньої контактної групи, заявив, що лідери сепаратистських сил не діють вільно. Для колишнього президента їхні рішення залежали від політики Кремля. У зв'язку з цим Кучма зазначив, що Україна потребує значної підтримки з боку ЄС та США. [8]

Протягом липня 2014 року відбулося кілька переговорів, одні з них відбулися в той же день, коли збили малайзійський літак на Донбасі 17 липня 2014 року. Однак мирні переговори щодо резолюції конфлікту Донбаса були не дуже плідними. Описуючи мирні переговори Кучма прокоментував:

• Ми зустрічаємося практично щодня, але вони схожі на папуг: ми донецькі та Луганські народні республіки і не визнаємо нічого іншого. Складається так, мені здається, що вони не пропонують, а Росія. Повстанці вимагають федералізації, і що федералізація означає, що через певний період Україна взагалі не існуватиме.[9]

Щодо ініціативи президента України Петро Порошенко та запрошення президента Республіки Білорус Олександр Лукашенко, наступна зустріч відбулася в Мінську 31 липня 2014 року. Сторони в основному обговорювали питання заручників та інших, які затримали в контексті конфлікту. Учасники погодилися звільнити певну кількість заручників як перший крок. Крім цього, уявлення вирішили створити механізм моніторингу та перевірки в межах ОБСЄ. За допомогою цього механізму українська сторона сподівалася контролювати свої кордони з Російською Федерацією.

Тим не менш, мирні переговори в червні та липні не закінчили конфлікт на наступний місяць. Серпень 2014 року став свідком найбільш інтенсивних битв у Донбасі з початку війни. Зокрема, спроба Києва досягти прикордонного контролю між Росією та Україною через тристоронню контактну групу не змогла створити мир, який мав руйнівні наслідки для української армії, коли російські регулярні війська безпосередньо брали участь у війні наприкінці серпня. [31]

26 серпня 2014 року Володимир Путін та Петро Порошенко зустрілися в Мінську, щоб обговорити конфлікт Донбасу. Ця зустріч супроводжувалася тристоронньою контактною групою 1 вересня 2014. Наступна зустріч Мінська

була запланована на 5 вересня 2014 року. До зустрічі, що відбулася в Мінську, російські та українські президенти здійснили телефонний дзвінок. У цій розмові Путін запропонував свій мирний план і сподівався бути затвердженим на наступній зустрічі. Щоб вирішити конфлікт у Східній Україні, Путін представив план із семи пунктів. Як перший крок, він назвав припинення активних наступальних операцій збройних утворень південно–східної України міліції у Донецьку та Луганську. Деякі з інших моментів були: відкликати збройні одиниці силовиків безпеки України на відстані, що виключає можливість обстрілу поселень з артилерією та всіма типами реактивних систем залпового вогню; виключити використання бойових літальних апаратів проти цивільних та поселень у зоні конфлікту; забезпечити повну та об'єктивний міжнародний контроль над дотриманням умов припинення вогню та моніторингу ситуації.[21]

5 вересня 2014 року переговори, які відбулися під тристоронньою контактною групою, закінчилися підписанням протоколу, який також називався Мінським протоколом. Назва угоди була «Протокол щодо результатів консультацій тристоронньої контактної групи стосовно спільних кроків, спрямованих на реалізацію мирного плану президента України, П. Порошенко та ініціатив Президента Росії, В. Путін.»[39]

Протокол був підписаний:

- Представником від ОБСЕ Гайді Тальявіні,
- Екс-президентом України Леонідом Кучмою,
- Російським послом в Україні Михайлом Зурабовим
- Очільники самопроголошених Донецької та Луганської Народних Республік, Олександром Захарченком і Ігорем Плотницьким.

Вміст протоколу Мінська складається з дванадцяти умов і може бути розділений на три групи.

Перша група містить положення щодо зупинки активних бойових дій, та положення щодо безпеки в зоні конфлікту. Основними моментами першої групи положень є двостороннє припинення вогню, моніторинг перемир'я через ОБСЕ та обмін полоненими.

У другій групі міститься положення про передачу численних повноважень, а саме через прийняття закону про особливий статус окупованих районів Донбасу та проведення місцевих виборів у цих сферах відповідно до нового закону, як а також заходи щодо вдосконалення гуманітарної та економічної ситуації в конфлікті.

Третя група – це контроль ОБСЕ над кордоном, відкликання незаконних збройних груп, бійців та найманців, гарантії безпеки для сторін конфлікту та забезпечення інклюзивного національного діалогу.[19] Тим не менш, порушення щодо припинення вогню часто траплялися після Мінського протоколу.

Мінський протокол започаткував політико-правову основу реалізації Мінського процесу та був політичною домовленістю між Україною та російською федерацією за посередництва ОБСЄ. Варто зазначити, що ця мирна угода була послаблена політичними зобов'язаннями України, які були вигідними російській стороні, а саме:

- ухвалення Закону України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей», Закону України «Про недопущення переслідування і покарання осіб у зв'язку з подіями, що сталися в ОРДЛО»
- проведення дострокових місцевих виборів відповідно до «Закону про особливий статус».

Протокол також визначає виведення з території України всіх незаконних військових формувань, техніки, бійців і найманців. У ньому також були визначені військові та політичні кроки, які залишаються нереалізованими. Головним блокуванням стало наполягання Росії на тому, що вона не є стороною конфлікту і, отже, не зв'язана його умовами.

Для деталізації та кращої реалізації Протоколу 19 вересня 2014 року був прийнятий Меморандум про виконання положень Протоколу за підсумками консультацій Тресторонньої контактної групи.

Меморандум складався з дев'яти положень і в основному уточнював припинення вогню. Перші три положення меморандуму були про «припинення

використання зброї вважається загальним; зупинка одиниць та військових утворень сторін на лінії зіткнення станом на 19 вересня та заборона щодо використання всіх типів зброї та наступаючих дії.» Більше того, сторони погодилися на переміщення зброї з калібру понад 100 міліметрів від лінії зіткнення на відстані не менше ніж за 15 кілометрів з кожної сторони, щоб створити зону безпеки не менше 30 кілометрів.

Згідно до протоколу Мінська, завдання СММ ОБСЕ було збільшено. З вересня 2014 року СММ також контролює припинення вогню в конфлікті Донбасу. Окрім СММ, після протоколу діяв Спільний центр контролю та координації (СЦКК) як двостороння група, що складається з україно-російських військових офіцерів. На відміну від СММ, СЦКК не публікував своїх звітів, пов'язаних із припиненням вогню. Натомість, працюючи сумісними з СММ, вони в основному відповідали за безпеку екіпаж СММ.

Однак Росія вийшла з СЦКК 18 грудня 2017 року, стверджуючи, що з російськими офіцерами не достатньо добре поводитися. У цьому контексті, хоча спостерігачі визнали скарги Росії, вони стверджували, що справжньою причиною відмови було змусити українських чиновників безпосередньо зв'язуватися з силами сепаратистів.

Парламентські вибори, що відбулися 26 жовтня, сформували коаліцію більшості в Раді, віддану поглибленій західній інтеграції. Голосування підтвердило, що виборчий розрив України на схід і захід зміщується на схід, а прозахідні партії працюють краще на півдні та більшій частині сходу, ніж їхні проросійські суперники. У листопаді влада в Києві почала скорочувати економічні та фінансові зв'язки з ДНР/ЛНР (зменшити бюджетні витрати на державні установи на непідконтрольній їм території), встановлення обмеженої кількості пунктів пропуску через лінію зіткнення та укріплення своїх військових позицій у регіоні.

Незважаючи на те, що Мінський Меморандум наголосив на припиненні використання зброї в Донбасі як основної передумови для мирного процесу, перше серйозне порушення протоколу було зроблено в невійськовому районі.

Як зазначалося, один із пунктів протоколу включав проведення ранніх місцевих виборів в Донбасі відповідно до українського законодавства. Однак загальні вибори, які відбулися в самопроголошених Донецьких та Луганських Народних Республіках 2 листопада 2014 року, не відбулися в межах українського закону.

2 листопада 2014 року загальні вибори в Донбасі були чітким порушенням Мінського протоколу. У зв'язку з цим, міністр закордонних справ Швейцарії та голова ОБСЕ, Дідьє Буркгальтер також критикував вибори в Донбасі і підкреслив, що вони не відповідають протоколу. Він зазначив, що так звані вибори в Донецьку та Луганську були не лише проти духу Мінського протоколу, але й підірвуть подальшу реалізацію мирного процесу. Однак сторони мають розбіжності щодо реалізації Мінського протоколу. На відміну від України та представників ОБСЕ, Росія визнала вибори в Донбасі законними, а не діями проти волі Мінського протоколу. У цьому випадку міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров заявив: «Хоч вибори проходили 2 листопада саме в межах діапазону, в якому вони були домовлені під час переговорів в Мінську», чиновники Києва відмовлялися визнати вибори. Звинувачуючи владу Києва, Лавров зазначив, що існує кілька кроків, які Україна повинна дотримуватися, але головними з них є визнання виборів та гарантії безпеки для обраних органів Донецька та Луганська Народних Республік та амністії всіх, хто бере участь у сепаратистських діях.

У підсумку, ключову роль у результатах першого Мінського процесу зіграв перехід з Женевського формату до Мінського. Таким чином, США та ЄС було усунуто з процесу переговорів, що забезпечувало Росії максимально вигідне становище. У переговорному процесі брали участь представники окупованих територій, що забезпечило Росії статус посередника, а не сторону конфлікту. Мінстк-1 це повний провал у переговорному процесі для української сторони, що супроводжувались грубим порушеннями з боку Росії тих домовленостей що нібито були досягнуті.

2.2 Угода Мінськ II

Незважаючи на незгоду між сторонами про впровадження Мінського протоколу та часте порушення припинення вогню у вересні 2014 року в Мінську значно зменшило напругу війни на Донбасі. Однак війна з низькою інтенсивністю в Донбасі тривала кілька місяців і впала у січні 2015 року. У січні 2015 року конфлікт посилювався в аеропорту Донецька і продовжився до 21 січня. [50]

Одразу після набуття контролю над аеропортом Донецькі сили сепаратистів розпочали новий наступ, щоб захопити Дебальцевський плацдарм. Новий наступ у січні–лютого 2015 року був повним крахом Мінського протоколу. Тому повторний початок війни в Донбасі призвів до того, що сторони провели нову зустріч у Мінську. У зв'язку з цим лідери Франції та Німеччини, Франсуа Олланд та Ангела Меркель оголосили про відвідування Києва та Москви. 5 лютого Олланд та Меркель зустрілися з президентом Порошенком в Києві, щоб обговорити свою нову пропозицію щодо вирішення конфлікту в Україні. Наступного дня лідери поїхали до Москви, щоб зустріти президента Путіна, щоб представити пропозицію, про яку вони обговорили з Порошенком. Після зустрічі з українським та російським президентами, Олланд заявив, що наступна пропозиція миру може бути останнім шансом для припинення війни на Донбасі.[51]

10 лютого 2015 року в Берліні відбулася зустріч, за участю заступників міністрів закордонних справ країн «нормандської четвірки». Хоча про результати зустрічі не було зроблено жодних заяв, український посол у Німеччині, Андрій Мельник, зазначив, що переговори закінчилися деякими відчутними результатами.[77]

Згодом, після переговорів в Берліні було вирішено зустрітися у Мінську. 11 лютого для вирішення ситуації в Україні на зустрічі були присутні глави держав: Володимир Путін, Ангела Меркель, Франсуа Олланд та Петро Порошенко. На фінальному етапі Гайді Тальявіні, спеціальний посланник голови ОБСЄ в контактній групі, приєдналася до них.

Зустріч у «нормандському форматі» тривала 16 годин, і врешті–решт лідери Росії, України, Франції та Німеччини прийняли декларацію на підтримку набору заходів щодо здійснення угод Мінська. Для Путіна переговори тривали так довго через ставлення чиновників Києва. Він заявив: «До речі, чому переговори тривали так довго? Я думаю, що це пов'язано з тим, що, на жаль, влада Києва все ще відмовляється від прямих контактів з представниками Донецька та Луганськ народних республік». [15]

Путін стверджував, що, незважаючи на їх невизнаний статус, реальність у Донбасі не повинна ігноруватися, і для довгострокового миру необхідно безпосередньо контактувати з лідерами ДНР та ЛНР.

Незважаючи на те, що лідери країн «нормандської четвірки» зібралися і обговорили мирний процес, декларація була прийнята на рівні тристоронньої контактної групи. [39] Таким чином, Мінськ II був підписаний головою ОБСЕ, Гайді Тальявіні, колишнім президентом України Леонідом Кучмою, російським послом у Україні Михайлом Зурабовим та представниками самопроголошених Донецької та Луганської Народних Республік, а саме Олександром Захарченко і Ігорем Плотницьким. Іншими словами, як і протокол Мінська, пакет заходів щодо здійснення угод Мінська, які також називали Мінськ II, не був підписаний керівниками країн. Мінськ II мав на меті відродити Мінськ I, який обвалився в січні–лютого 2015 року. Декларація була більш-менш ідентичною Мінську. Однак припинення вогню не набув чинності відразу після Мінська II.

Згідно з Декларації, сторони погодилися на припинення вогню за наступних умов: [37]

- Негайне та повне двостороннє припинення вогню.
- Виведення важких озброєнь обома сторонами для створення буферної зони: щонайменше 50 км (30 миль) для артилерійських систем калібру 100 мм або більше та 70 км для реактивних систем залпового вогню і 140 км для найважчих реактивних і ракетних систем, таких як «Торнадо», «Ураган», «Смерч» і «Точка». Українські війська виведуть важке озброєння з нинішньої лінії фронту. Сепаратистські сили відводять свої сили з лінії 19 вересня 2014 року.

- Безперешкодна доставка гуманітарної допомоги нужденним, під міжнародним наглядом.
- Відновлення повноцінних соціально–економічних зв'язків із постраждалими територіями. У тому числі соціальні трансферти, наприклад, виплата пенсій.
- Повний контроль українського уряду буде відновлено над державним кордоном у всій зоні бойових дій.
- Виведення з території України всіх іноземних збройних формувань, зброї та найманців. Під наглядом ОБСЄ. Усі незаконні угруповання підлягають роззброєнню.
- Конституційна реформа в Україні з прийняттям нової конституції до кінця 2015 р. Ключовим елементом якої була децентралізація та прийняття постійно діючих законів про особливий статус цих територій. Реалізація заходів фактично знищила б Україну як суверенну країну. ДНР і ЛНР були б знову включені до складу України, але як окремі політичні, економічні та юридичні утворення, пов'язані з Росією – таким чином, було введено конституційного троянського коня, який забезпечив Кремлю тривалу присутність в політичній системі України та завадив би владі в Києві керувати країною. Справді, радикальна передача повноважень Донбасу цілком могла б спонукати інші регіони домагатися подібних повноважень, що спричинило б розвал центральної влади України.
- З першого дня зняття розпочати діалог щодо проведення місцевих виборів. Відповідно до українського закону про тимчасове самоврядування частинами Донецька та Луганська. Також буде діалог про політичне майбутнє цих територій.
- Помилування та амністія шляхом заборони будь–якого переслідування фігурантів, причетних до Донецько-Луганського конфлікту.
- Звільнення всіх заручників та інших незаконно утримуваних осіб. За принципом «всі на всіх». Завершується не пізніше п'ятого дня після виведення військ. Не пізніше ніж через п'ять днів після відведення озброєнь мав бути завершений обмін полоненими. Щоправда, у тексті угоди йшлося про «заручників і осіб, які незаконно утримуються».

- Ефективний режим моніторингу та верифікації припинення вогню та відведення важкого озброєння. З першого дня ОБСЄ має виконувати всі необхідні технології, такі як супутники та радари.
- Активізувати роботу Тристоронньої контактної групи з представниками Росії, України та ОБСЄ.

Для визначення самопроголошених Донецьких та Луганських Народних Республік, декларація Мінськ II використала термін «певні області Донецька та Луганської області». Згідно з Мінською угодою, термін означає, що територія, яка фактично не під контролем України, залишається як територія України, але отримує «спеціальний статус».

Згідно з документом, Україна досягне повного контролю над державними кордонами за умови: «Проведення конституційної реформи в Україні з новою конституцією, яка набуває чинності до кінця 2015 року, передбачаючи децентралізацію як ключовий елемент (включаючи посилення на специфіку певних областей у Донецьких та Луганських регіонах, погодивши з представниками цих районів)» Більше того, лідери сепаратистів включали кілька умов у документі, такі як амністія для всіх людей, які брали участь у заходах, в конфлікті або за «участь органів місцевого самоврядування в призначенні глав державних обвинувачених та судів у певних областях Донецького та Луганського регіонів.» [37]

Наслідки для української зовнішньої політики були б далекосяжними. Стаття про нейтралітет у конституції виключала б вступ до НАТО. Проте ДНР і ЛНР могли б підписувати угоди з іншими країнами (тобто Росією), можливо, про створення російських військових баз на їхніх територіях.[30] Нові сумніви також стосувались б інтеграції до ЄС. Прийняття вимог Росії може настільки послабити центральну владу в Києві, що виконання УА стане неможливою.

Характерно, що в Мінську-2 слова «суверенітет» не зустрічається. Здається, німецькі та французькі лідери настільки прагнули припинення вогню, що погодилися з політичними положеннями, які суперечать існуванню України як суверенного утворення і, ймовірно, її інтеграції в ЄС. Це пояснює, чому Кремль так демонстративно використовував військову силу під час

переговорів: щоб залякати західних співрозмовників, у яких, на його думку, не вистачало сили для конфронтації – і яких можна було б спонукати до згортання України.

Реалізація Мінських угод здавалася нереальною з дня, коли вони були підписані. Навіть учасники не мали великих очікувань від угоди. Після переговорів у Мінську, на саміті Європейського Союзу в Брюсселі, німецька канцлер Ангела Меркель сказала, що «це проблиск надії, не менше ... дуже важливо, щоб слова супроводжувалися діями».

Коротше кажучи, угоди Мінська ще не були здійснені, і можна було не сподіватися на виконання угод. Незважаючи на те, що зустрічі в Мінську припинили боротьбу на пару місяців, війна на Донбасі посилилася влітку 2015 року в околицях до Донецького аеропорту, Красногорівки, Дзержинську, Бахмуту, Маріївки, в регіоні Донецьку та в місті Щастя та Станиці Луганська в Луганському регіоні .

Окрім збройних зіткнень низької інтенсивності, припинення вогню ще раз порушилось, коли боротьба вибухнула на Авдіївці, стратегічному місті поблизу міста Донецька у січні–лютого 2017.

Іншими словами, Мінські угоди перетворили війну на Донбасі на «війну з низькою інтенсивністю».

У підсумку, зазначимо, що другі Мінські домовленості отримали в Україні та Росії цілком різні тлумачення. З української точки зору угода має призвести до подій, які дозволять повернути її територіальну цілісність - тобто припинення вогню, відведення військ РФ з території України та чесні вибори на Донбасі. Росія в свою чергу намагається цього не допустити маніпулюючи фактами та вдаючись до відвертої брехні. Проведення виборів на окупованих територіях, а згодом їх автономія дали б змогу РФ послабити центральну владу у Києві та остаточно закріпити вплив на внутрішню та зовнішню політику України.

2.3 ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ МІНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

РФ використовувала Мінські угоди для стримування та підкорення України. Водночас відкрито відмежовувалася від штучно створеного та підтримуваного нею конфлікту на Донбасі, приховуючи свою участь у підігріванні конфлікту в регіоні. Росія оманливо підтримувала зусилля міжнародних партнерів, спрямовані на врегулювання конфлікту, перетворивши процес на зброю, щоб запобігти покаранню та досягти більш вигідних геополітичних переваг ціною українського суверенітету.

Мінські угоди охоплюють різні документи, підписані учасниками Тристоронньої контактної групи. Кожен документ також підписаний керівниками збройних формувань окремих районів Луганської та Донецької областей. Мінські домовленості включають 3 основні документи, які є публічними: Мінський протокол (5 вересня 2014 р.), Мінський меморандум (19 вересня 2014 р.) та «Комплекс заходів для виконання Мінських домовленостей» (12 лютого 2015 р. – з цього моменту; Мінський пакет). Також є ще 4 документи: Доповнення до Мінського комплексу заходів (29 вересня 2015 р., неопублікований); Рішення щодо протимінної діяльності (3 березня 2016 р., неопублічне); Рішення про повне припинення навчань з бойової стрільби (3 березня 2016 р., неопублічне); та Рамкове рішення про розведення (21 вересня 2016 р., публічно).

Мінські домовленості могли й не з'явитися, оскільки перш ніж вони були підписані, був «Женевський процес», який фактично став неуспішною передумовою для Мінських домовленостей. 17 квітня 2014 року було опубліковано Женевську заяву за результатами зустрічі дипломатичних представників України, ЄС, США та Росії з метою врегулювання збройного конфлікту на сході України[14] Женевська заява мала такі основні положення: припинення насильства, роззброєння незаконних формувань, звільнення незаконно захоплених місць в українських містах, амністія для тих, хто складе зброю (окрім тяжких злочинів), залучення Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ (далі – СММ ОБСЄ), конституційна реформа. При цьому, наведені

положення сформовані максимально загально, без конкретизації та в декларативній формі. Більше того, це не можна назвати угодою чи домовленостями в буквальному розумінні, оскільки це заява декларативного характеру. Відповідно, таку Женевську заяву складно назвати типовою мирною угодою в силу окреслених вище ознак щодо врегулювання суперечностей між сторонами конфлікту, юридичної форми, двосторонні домовленостей, залучення всіх потенційних сторін конфлікту, яким можуть бути в тому числі збройні формування в ОРДЛО, хоча тут може бути певна дискусія, адже навіть декларування намірів часом може бути формою взяття на себе відповідних зобов'язань.

Женевська заява мала шанс стати повноцінною мирною угодою, зокрема, завдяки подальшій дорожній карті із чотирма кроками (припинення насильства, СММ ОБСЄ, широкий національний діалог, президентські вибори в Україні), які спробувала розробити ОБСЄ[25].

Були навіть зроблені кроки у вигляді трьох зустрічей в Києві, Харкові та Миколаєві з боку України для здійснення національного діалогу . Незважаючи на це, як засвідчила Рада ЄС та позиція Державного секретаря США Джона Керрі, лише Україна зробила певні кроки щодо виконання Женевської заяви[32]. Російську Федерацію у свою чергу засуджували за невиконання своєї частини Женевської заяви [32].

Отже, Женевська заява фактично стало передумовою для Мінських домовленостей, що зокрема дозволило залучити ОБСЄ. Женевську заяву можна назвати як «agreement to agree» або «pre–negotiation agreement», що за твердженням G. Carolan із посиланням на С. Bell є «...[деякі угоди] є попередніми переговорними документами [політичного характеру], які створюють набір принципів, що ...виступають інструкцією для подальших перемовин» . Женевська заява «вимагає створення рамок для переговорів щодо врегулювання конфлікту»[46].

Наступними кроком, який вже ознаменовує безпосередньо Мінські домовленості є Нормандський формат, який з'явився завдяки зустрічі 6 червня 2014 року, а саме представників Німеччини, Франції, Росії та України з метою

врегулювання збройного конфлікту на сході України. Назва формату походить від регіону, де відбулася зустріч – Нормандія. Усі подальші зустрічі за участі наведених країн, чи то голів держав, чи то представників міністрів закордонних справ також іменуються Нормандським форматом.

Першим документом цього формату стала Берлінська декларація від 2 липня 2014 року. За своєю природою вона мало чим відрізняється від Женевської заяви, оскільки містить такий ж декларативний характер, «agreement to agree». Вона містила наступні положення: необхідність стійкого припинення вогню, який буде під моніторингом СМ ОБСЄ, швидкий обмін заручників, надання Росією Державній прикордонній службі України доступ до російської території, щоб взяти участь в контролі над кордоном.

Завдяки Нормандському формату було утворено Тристоронню контактну групу, перша зустріч в межах якої відбулася 23 червня 2014 року. Тристороння контактна група (далі – ТКГ) утворена з тією самою метою, що й Нормандський формат, але складається з представників України, Росії та ОБСЄ.

Відмінність між цими двома групами полягає у ролі, яка їм відведена: нормандський формат є своєрідним «спостережним пунктом», який намагається спрямовувати мирний процес, а тристороння контактна група домовляється про конкретне, перевіряє виконання на практиці через ОБСЄ. Так би мовити загальне і спеціальне. Пізніше, а саме 6 травня 2015 року, в межах ТКГ було утворено чотири робочі групи щодо вирішення різних проблем (політика, безпека, гуманітарний аспект та економічний)[29]

Нормандський формат, Тристороння контактна група та Мінські угоди були дипломатичними інструментами. Для визнання договору державою Україна його необхідно було підписати та ратифікувати у спеціальному порядку, визначеному Конституцією України та «Законом України «Про договори»»; Міністерство закордонних справ пропонує цей договір Президенту або Кабінету Міністрів для ратифікації. Після цього Президент або Кабінет Міністрів розглядали ці пропозиції і до їх погодження направлялися на розгляд до Верховної Ради України. Будь-який договір також має бути розглянутий

парламентським комітетом із закордонних справ. Крім того, перш ніж його можна буде затвердити на голосування, будь-які розбіжності з існуючим національним законодавством мають бути виправлені, щоб договір міг бути розглянутий іншими комітетами. Подібні процедури застосовуються і до прийняття договорів в Росії, згідно з якими будь-який договір повинен бути прийнятий на підставі федерального закону. Щодо підписання міжнародного договору, у статті 7.2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів визначено осіб, які можуть вважатися представниками держави.

Крім того, відповідно до статті 8 Закону міжнародних договорів; «Дія, пов'язана з укладенням договору, вчинена особою, яку згідно зі статтею 7 не можна вважати уповноваженою представляти державу з цією метою, не має юридичної сили, якщо вона не підтверджена цією державою» (Організація Об'єднаних Націй, 1969).

Мінські протоколи підписали представник ОБСЄ, посол Росії в Україні, колишній президент України, який виконував обов'язки українського представника, та лідери самопроголошених республік (ЛНР/ДНР), які не були юридично визнані будь-якою державою.

Лише одна з цих осіб, представник ОБСЄ, задовольнила наведені вище витяги з Віденської конвенції про право міжнародних договорів. Лідери сепаратистів не підпадають під жодну категорію, зазначену в статті 7.2. Крім того, хоча представники України та Росії були призначені їхніми країнами, вони не мали «повних повноважень» і не могли вважатися представниками намірів їхніх держав ратифікувати міжнародний договір. Стосовно статті 8 державами не було підтверджено жодного документа з метою підтвердження правового статусу цих вищезазначених осіб. Нарешті, Мінські протоколи не мають дієвих механізмів виконання. Виходячи з вищезазначеного обговорення, Мінські угоди можна визначити як дружню угоду, що не має виконання, на основі доброї волі сторін, що окреслює заходи, спрямовані на припинення бойових дій на Донбасі.

Мінські угоди не розглядають Росію як сторону конфлікту, а отже, не покладають на Москву жодних зобов'язань. Навіть пункт 10 Протоколу, який

передбачає виведення всіх «незаконних збройних формувань і військової техніки, а також бійців і найманців», не стосується безпосередньо російських військ і добровольців. З огляду на постійну політичну та військову підтримку Росією сепаратистів, це створює дисбаланс, який продовжує підривати виконання Угод.

Незважаючи на інтенсивні дипломатичні зусилля, Мінський комплекс заходів не був реалізований до кінця 2015 року, як планувалося, оскільки сторони не змогли домовитися про послідовність політичних і військових заходів. Основними суперечками були умови проведення виборів, статус спірних територій у складі Української держави та терміни повернення Києву повного контролю над російським кордоном. Україна стверджувала, що не може виконати політичні умови, поки перемир'я не стане постійним, тоді як Росія та сепаратисти закликали паралельно виконувати політичні положення та положення щодо безпеки. Восени 2016 року тодішній міністр закордонних справ Німеччини та діючий голова ОБСЄ Франк-Вальтер Штайнмаєр поширив пропозицію, спрямовану на вирішення цих протиріч. «Формула Штайнмаєра» детально описує складну послідовність виведення військ і виборів на спірних територіях, що веде до відновлення українського контролю. Водночас ТКГ досягла домовленості про розведення сил. На зустрічі глав держав і урядів у нормандському форматі 19 жовтня 2016 року в Берліні було погоджено підготувати дорожню карту реалізації Мінського комплексу заходів.

Заходи, викладені у «формулі Штайнмаєра», залишилися нереалізованими, а також сторони не узгодили дорожню карту. Міжнародні миротворчі зусилля отримали останній поштовх на початку вересня 2017 року, коли Володимир Путін запропонував місію ООН для захисту СММ уздовж лінії зіткнення. Петро Порошенко привітав зміну позиції Москви. Українське керівництво вже пропонувало розгорнути миротворчі сили ООН у 2015 році, але з доступом до всієї спірної території та до російсько-українського кордону. На Раді міністрів ОБСЄ в Мілані в грудні 2018 року, після ескалації в Керчі, Мартін Сайдік, спеціальний представник ОБСЄ.

Головуючий запропонував спільну місію ОБСЄ/ООН. Його дискусійний документ досі не був ні прийнятий, ні відхилений сторонами. Київ і Москва все ще занадто далекі були один від одного, щоб компроміс був можливим.

ТКГ зосереджувалося на конкретній реалізації Мінських домовленостей, ситуації в конфліктному регіоні та вирішенні там невідкладних проблем. Принаймні протягом перших двох років економічні та гуманітарні робочі групи змогли досягти обмеженого прогресу. Робочі групи з політики та безпеки зайшли в глухий кут, головним чином тому, що вони вирішують найбільш спірні питання статусу та безпеки. Частково пояснення також полягає в сузир'ї двох форматів. У той час як сепаратисти представлені в ТКГ, вони не мають доступу до «нормандського формату». Відповідно до побажань України та Росії, політичні питання обговорюються в нормандському форматі без участі сепаратистів. Але Москва наполягає на тому, щоб результати були підтвержені ТКГ, а отже, і сепаратистами.

Виконання положень Мінських домовленостей залишається обмеженим фундаментальними політичними розбіжностями та продовженням бойових дій на місцях у частині Донецької та Луганської областей. Відсутність базової угоди щодо: ролей підписантів Мінських угод; хто є сторонами конфлікту; і про що конфлікт; створюють значні обмеження для посередницьких зусиль. Хоча поточні виклики необхідно вирішувати, Мінські угоди продовжують формувати основну основу для переговорів.

Підсумовуючи, можна зазначити, що Мінські документи – зокрема Протокол і Комплекс заходів – ширші за обсягом, ніж угоди про припинення вогню. У той же час їм бракує чіткості технічних міцних угод про припинення вогню. Мінські угоди стосуються політичних, гуманітарних та соціально-економічних елементів, які частіше зустрічаються в ширших мирних врегулюваннях. Хоча всі ці питання обговорюються в Мінську і знаходять своє відображення в самій структурі робочих груп, не всі питання залишаються в рівному діапазоні переговорів. Лише у сфері безпеки та певною мірою гуманітарних питань наразі є певний простір для обговорення. Однак навіть для цих двох груп існують чіткі політичні обмеження для справжнього прогресу. Суперечливі

Мінські угоди були підписані під примусом. Всупереч поширеній думці, що дотримувалася протягом останніх восьми років, різні документи, які Кремль нав'язував Києву в контексті нищівних поразок українських військових від регулярних і нерегулярних російських сил у вересні 2014 та лютому 2015 року, були не рішенням, а частиною проблеми. Ці угоди частково порушували міжнародне право, оскільки підірвали такі принципи, як політичний суверенітет і територіальна цілісність держав, незастосування сили та національне самовизначення. Їх вітання та легітимація різними західними державами фактично допомогли зробити більш постійні порушення, які підірвали міжнародну систему після 1945 року. Мінські угоди також неявно підірвали основні демократичні стандарти. Вони стали інструментами Кремля для отримання плодів спочатку прихованої військової агресії Росії проти України.

2.4 ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МІНСЬКИХ УГОД

Перша та друга Мінські домовленості дуже схожі за змістом. Вони пропонують однакові заходи, такі як перемир'я, роззброєння, відведення військ та важкого озброєння, амністія, обмін полоненими тощо. Угоди зосереджені на внутрішніх аспектах подолання конфлікту - децентралізація влади та місцеві вибори – підхід, зовсім не влаштовує українську сторону.[20] Світовий досвід подолання конфліктів довів, що будь-які угоди мають бути деталізовані та чітко сформульовані, аби не допускати жодних маніпулювань з їх змістом.

«Мінськ–2» нібито бере за основу домовленості, досягнені у ході підписання «Мінську–1», проте між угодами є суттєві відмінності. Суттєво гірші умови переговорів для України у ході тяжких боїв за Дебальцеве, більше шкодять Україні. Угода вимагала:

- проведення місцевих виборів на окупованих територіях, (лише після цього буде повернено повний контроль над кордоном з Росією);
- надання особливого самоврядного статусу Донецької та Луганської областей через внесення змін до Конституції та прийняття відповідних законів.

У свою чергу «Мінськ–1» передбачав створення безпечної зони на російсько–українському кордоні під наглядом ОБСЄ, а що головне не містив вимог щодо конституційної реформи в Україні та не визначав послідовності кроків з подолання конфлікту.

Другі мінські домовленості мали перевагу над першими, оскільки їх було підтримано Резолюцією №2202 Ради Безпеки ООН. Основним недоліком цієї угоди є відсутність чіткої послідовності дій врегулювання конфлікту та деталізованого графіку їх виконання. Найперше необхідно створити умови для проведення чесних виборів, збалансувати інформаційний простір та забезпечити тимчасово переміщеним особам участь у голосуванні. [27]

Проте Мінські угоди не позбавлені позитивних моментів. Їхня найбільша перевага полягає у самому форматі який працює на користь України тому, що українсько–російський діалог відбувається у присутності сторонніх учасників. Другий позитивний аспект «Мінську–2» стосується санкцій. У березні 2015 року лідери ЄС прив'язали існуючий пакет санкцій до повного виконання

Мінських угод. Рада Європи переглянула подовження санкцій на пів року після оцінки виконання угод. Отже, покарання за невиконання Мінських угод застосовується лише до Росії, а не до України.

Отже, спільним у них є:

- Складна ситуація в країні під час підписання.
- Нечіткі, ускладнюють розуміння послідовності виконання домовленостей. Було ні послідовності, ні часових рамок виконання положень.
- Зменшили інтенсивність бойових дій.
- В результаті жодні з двох домовленостей не були виконані, не зупинили обстріли тощо.

Серед відмінностей, є:

- Мінськ-2 має гірші наслідки для країни, в разі виконання вимог про «особливий статус» та дозволивши місцеві вибори.
- Мінськ-1 забезпечував нагляд місією ОБСЄ за українсько-російським кордоном, в той час як в Мінськ-2 посунули до лінії розмежування захоплених територій.
- Мінськ-1 не вимагав змін до Конституції.
- Формат проведення переговорів тощо.

Ще з позитивних наслідків, можна зазначити і те, що проект «Новоросія», який так прагнула здійснити РФ на 8 областях, обмежились лише частинами Донеччини та Луганщини.

Як підсумок у цьому контексті пріоритетним для Києва є забезпечення безпеки на окупованих територіях, а потім праця над політичними умовами Мінських угод. Київ уникає будь-яких дій, які можуть легалізувати управління сепаратистами в Донецькій та Луганській областях. Основною метою для Кремля є досягнення федералізації України. У цьому випадку Росія стала б не тільки домінуючим фактором у Донбасі, але й могла проникнути в основу політичної системи України. У федералізованій Україні Кремль зміг би легко блокувати прозахідну орієнтацію Києва.

Розділ 3.

Особливості та наслідки Мінського процесу

3.1 Основні досягнення та негативні наслідки імплементації

Революційні події в Україні 2014 року засвідчили прагнення українського народу до демократичного розвитку країни на європейських засадах і, власне, засвідчили міжнародне самовизначення держави. Зазначимо, що Революція Гідності, яка відбувалася в Україні з 21 листопада 2013 року по лютий 2014 року, стала важливим етапом суспільно-політичних трансформацій.

Водночас революційні зміни в Україні призвели до жорсткої реакції РФ, яка мала «своє» бачення внутрішньо- і зовнішньополітичного розвитку Української держави. Путінський режим вдався до відвертої агресії проти України в березні 2014 року, Крим був анексований, пізніше почався військова експансія на Схід України. Внаслідок російської агресії фактично зруйновані інституційні механізми міждержавних відносин обох країн, політико-дипломатичні відносини мають конфронтаційний характер і реалізуються лише у багатосторонньому форматі. Революція в Україні також зруйнувала плани РФ щодо енергетики, безпеки та інформації. Йдеться насамперед про спроби РФ: не допустити зближення України з ЄС та США, перешкодити інституційній та структурній модернізації економіки; посилити енергетичну залежність України; формувати громадську думку шляхом вигідної Кремлю інформаційної політики тощо. Наслідками цих протиріч було те, що Росія відмовилася визнати нове державне керівництво України та проголосила Революцію Гідності «збройним захопленням влади», «державним переворотом» тощо. Це призвело до початку російсько-українського конфлікту, який полягає в анексії Кримського півострова; розгортання військових дій на сході України; політико-дипломатичне протистояння; економічна дискримінація; енергетичне протистояння; гуманітарна агресія; інформаційна війна.

Україна з початку кризи визнала Росію як повноправного учасника конфлікту на Донбасі. Однак Росія, заперечуючи свою присутність у Донбасі, визнавала війну на Донбасі як громадянську війну чи внутрішній конфлікт України.

Дійсно, хоча Росія є одним із представників тристоронньої контактної групи, в Мінській угоді не згадують про Росію і не несе ніякої відповідальності безпосередньо для Росії. Навіть, положення 10 Мінського протоколу лише опосередковано відноситься до зобов'язань Росії. У ньому йдеться про те, що потрібно «відкликати всіх незаконних збройних груп та військової техніки, а також бійців та найманців з території України», що безпосередньо не вказує на російські сили.

Як зазначалося в попередніх розділах, відразу після так званого референдуму в травні 2014 року, сепаратистські лідери показали своє бажання бути частиною Російської Федерації, і навіть попросили Росію приєднати Донбас. Однак Росія вирішила не повторювати кримський сценарій на Донбасі. У випадку анексування Донбасу, Москва могла втратити свої важелі впливу на Україну і не змогла б зберегти свій вплив в українському політичному просторі. У такому сценарії, найбільш вірогідніше, Україні довелося припинити боротьбу на Донбасі, як це було в Криму. Тому кінцевою метою Росії на Донбасі була не пряма окупація, а перенесення регіону назад до України, але за певних умов. Умови, що бажані Москві, в основному перераховані в Мінських домовленостях. Росія мала на меті федералізувати Україну, щоб мати змогу визначати західну орієнтацію України, особливо її можливість членства в НАТО.

Москва могла досягнути своєї мети на Донбасі у разі виконання Мінських угод, оскільки договори включають децентралізацію влади в Україні через поправки до конституції. Отже, реалізація Мінських угод означала б забезпечення самостійності для Донбасу, забезпечуючи амністію для всіх сепаратистів, які брали участь у війні в Донбасі. Реінтегруючи Донбас в Україну в рамках Мінських угод, Росія добре досягла своєї кінцевої мети в Україні. Насправді Росія наполягала на здійсненні угод, і водночас неохоче приймала будь-яку альтернативу угодам.

У цьому контексті Борис Гризлов, головний представник Москви в контактній групі Мінська, заявив, що «позиція Росії була послідовною, ми вважаємо, що шлях до миру на Донбасі через правильне виконання Мінських

угод». [54] Він також мав на увазі, що Росія - це не член конфлікту на Донбасі, а посередник, який допомагає вирішити конфлікт. Отже, Гризлов зазначив: «Конфлікт, який контактна група призначена вирішити, є внутрішнім конфліктом в Україні. Мінський пакет заходів чітко говорить про те, що в конфлікті є дві сторони: центральний уряд України та певні райони Донецьких та Луганських регіонів».

Навіть незважаючи на те, що Росія наполягає на виконанні Мінських угод, насправді кожна ситуація здається розумною для цього. Джонатан Брунсон, експерт з асиметричної війни, зазначає, що «Росія Путіна виграє всі варіанти: статус-кво, деескалація та ескалація [в конфлікті Донбасу]». Щоб дослідити аргумент Брунсона, можна сказати, що статус-кво в Донбасі забезпечує вплив Москви в Україні та послаблює процес про-західної інтеграції України, тоді як деескалація конфлікту через Мінські угоди дає можливість Кремлю розгорнути свої інструменти впливу в Україні постійно. Автономний Донбас в Україні може легко працювати для мети Москви. Крім того, ескалація конфлікту також дуже добре служить для цілі Кремля.

Ескалацію конфлікту в Донбасі можна порівняти з війною в Південній Осетії у 2008 році. Як відомо, Росія безпосередньо оголосила війну проти Грузії влітку 2008 року. У той час Росія напала на Грузію, використовуючи наступ Тбілісі в Південній Осетії як виправдання. Помірний наступ є ймовірним у випадку ескалації в конфлікті Донбаса.[55]

Однак Москва не віддає перевагу ні статус-кво, ні ескалації, а виконанні Мінських угод в конфлікті на Донбасі, головним чином з двох причин: вирішуючи конфлікт через Мінські переговори Росія може представляти себе як посередника в кризі України і тим самим як мирного актора на міжнародній арені; Резолюція конфлікту на Донбасі допомагає Росії позбутися санкцій, які Захід нав'язує з 2014 року. У цьому випадку остання причина важливіша, ніж перша.

Як відомо, у березні та липні, а також у серпні та вересні 2014 року країни ЄС разом із США, Канадою, Японією та Австралією прийняли численні обмежувальні заходи проти Росії Федерації. Ці санкції включали такі сфери, як

оборонне співробітництво, сенсорні технології, експорт продукції подвійного використання та обмеження доступу до ринків капіталу. Крім того, заборони на видання віз були накладені на російських політиків, бізнесменів та «лідерів» окупованих Криму та Донбасу.[26] Хоча ці санкції недостатні для зміни політики Росії в Донбасі, наслідки їх разом із низькими цінами на нафту мають суттєвий негативний вплив на економіку Росії.

Українські та європейські ЗМІ в один голос стверджують, що жоден пункт угоди «Мінськ-2» не виконано на 100%, оскільки угоду порушують щодня. Не варто забувати, що після підписання угод бойовики захопили Дебальцеве та вели спорадичні збройні дії проти України (місто Мар'їнка). Зокрема, важка артилерія не була відведена від лінії розмежування. Робота місії ОБСЄ (а це третій пункт угоди) також породжує більше запитань, ніж відповідей. Бойовики не пропускають представників організації на всю підконтрольну їм територію, що значно ускладнює об'єктивність їхніх оцінок. Оскільки виведення важкої техніки ще не відбулося, питання виборів також не обговорюється на належному рівні (пункт 4 угоди). Закон України про амністію сепаратистів не набув чинності (пункт 5), що, до того ж, неоднозначно сприймається українським суспільством. Обмін полоненими (пункт 6) також залишається значною мірою ігнорованим.

Росія тиснула на Україну з метою виконання положень Мінська на своїх умовах або шляхом імплементації закону про особливий статус, або шляхом імплементації його положень (де-факто, Мінських положень) на основі «формули Штайнмаєра.» Ця реальність є спробою Росії втягнути Україну в цю «мінську пастку», маніпулюючи міжнародним та українським внутрішнім правом, щоб виробити резолюцію, вигідну для Москви та побудовану на її умовах. Це досягається шляхом позиціонування себе як посередника чи «гаранта», а не як держави-учасника. Це дозволяє Росії уникати виконання тих самих вимог, що й будь-яка інша держава-учасниця. Ця стратегія також змушує уряд України вести переговори з самопроголошеними республіками так, ніби вони є визнаними державними утвореннями, що постійно формує легітимність цих утворень у вигідний для Москви спосіб.

Дезінформація оточує присутність російських військ, оскільки Кремль раніше заперечував і визнав їх існування. Це додатково приховується рішенням Кремля про те, що смерть російських солдатів вважається державною таємницею. Більше того, Росія наймає приватних військових підрядників, таких як Wagner Group, RSB-Group, MAR, ATKGroup, E.N.O.T та інших, щоб обійти міжнародне право і повністю брати участь у конфлікті. Перемир'я не тільки постійно порушується, а й спостерігачам ОБСЄ відмовляють у доступі на територію, контрольовану підтримуваними Росією сепаратистами. «Хоча Збройні сили України не застраховані від критики за блокування доступу СММ [Спеціальної моніторингової місії], лише об'єднані російсько-сепаратистські сили вдалися до насильства, щоб обмежити операції СММ». Ця агресія є порушенням міжнародного права та норм ОБСЄ. Крім того, встановлення амністії для учасників конфлікту саме по собі є порушенням міжнародного права, оскільки залишило б без відповіді питання про велику кількість військових злочинів, скоєних під час конфлікту. Навіть доставка гуманітарної допомоги з Росії до регіону конфлікту в рамках Мінська II Заходу №7 є серйозним використанням угоди, оскільки ці колони підозрюють у постачанні сепаратистам зброї та боєприпасів

Західна неточність і непослідовність. «Реалізація Мінська» була визнаною метою західної політики з 2015 року. Але що це означає? Який результат слугуватиме інтересам Заходу? Відповіді на ці основні запитання були заплутаними й неоднозначними. Політика США та ЄС не була настільки чіткою та послідовною, якою могла б і повинна була бути або як це хотіли б думати політики. Деякі особи, які приймають рішення, зосереджуються на тому, щоб змусити Росію змінити свою політику (а якщо цього не зробити, покарати її економічними санкціями); деякі були б задоволені, якби Україна поступилася порядку денному Росії; деякі хочуть компромісу (який вони рідко визначають); деякі стикаються з двома шляхами, висловлюючи підтримку суверенітету України, сподіваючись, що угода, прийнятна для Росії, можлива; а інші, схоже, готові прийняти все, що повертає Європу до того, що вони вважають нормальним. Оскільки в західних столицях, зокрема в Європі, переважає думка,

що імплементація означає визначення точки між позиціями Росії та України щодо виборів та особливого статусу.

У цьому зв'язку виділяються дві дипломатичні ініціативи:[47]

- **План Мореля.** Приписуваний послу П'єру Морелю, тодішньому голові робочої групи Мінської ТКГ з політичних питань, він пропонував провести вибори на окупованому Донбасі відповідно до законодавства, узгодженого владою Києва та ДНР/ЛНР. Водночас Україна тимчасово ухвалить закон про спеціальний статус, який стане постійним, коли ОБСЄ/БДПЛ визнає вибори вільними та чесними. Пропозиція обговорювалася у 2015 році, але так і не була опублікована. Виникли проблеми, коли після критичного висвітлення в українських ЗМІ Порошенко дистанціювався від того, що він назвав «особистою думкою Мореля».

- **Формула Штайнмаєра.** Сформульований у 2015 та 2016 роках міністром закордонних справ Німеччини Франком-Вальтером Штайнмаєром, він також передбачав набуття чинності закону про особливий статус у той самий день, коли на Донбасі відбулися вибори. Знову ж таки, закон діятиме тимчасово, поки ОБСЄ/БДПЛ не опублікує оцінку вільних і чесних виборів, коли він стане постійним (пропозиція Штайнмаєра відрізнялася від плану Мореля, вимагаючи, щоб вибори були лише вільними та чесними «в основному»). Формула Штайнмаєра також нікуди не дійшла через протистояння в Україні. Але його реанімували восени 2019 року, коли Зеленський підписав першу письмову версію. Інша гостра реакція в Україні змусила його відступити та запевнити місцевих критиків, що він не погодиться на вибори на Донбасі, поки там перебувають російські війська[35].

Обидві пропозиції були глибоко помилковими. Вони припустили, що вільні та чесні вибори можуть бути проведені на Донбасі до виведення російських військ і до того, як влада в Києві відновить контроль над кордоном – і що це було б прийнятним для загальної української думки. Ніщо з цього не витримує навіть побіжного огляду. Обидві пропозиції також ґрунтувалися на проекті постійно діючого закону про особливий статус 2015 року. Але тодішня вибухова реакція на закон в Україні виявила силу внутрішньої опозиції проти

нього. Також, враховуючи те, що ми знаємо про російське мислення, закон не був би достатньо близьким для Кремля. Висновок має бути зрозумілим: намагаючись знайти золоту середину між українською та російською позиціями, такі ініціативи, як пропозиції Мореля та Штайнмаєра, ризикують занурити Україну в нову нестабільність – і все одно не задовольнити Росію.

Для того, щоб будь-яке посередництво чи діалог на сході України був успішним, миротворці, дипломати та політики повинні розуміти, що Кремль не має бажання виступати посередником у напрузі в гонитві за мирним вирішенням, а скоріше в пошуках геополітичної вигоди.

Після обрання Володимира Зеленського президентом України у 2019 році почалися поновлені переговори між Україною та Росією щодо мирного врегулювання війни на сході України. Цей процес, який майже не помічали навіть ліві аудиторії, спочатку, здавалося, приніс початкові успіхи, що найбільше проявилось в обміні полоненими в грудні 2019 та квітні 2020 року та угоді про припинення вогню 2020 року, яка тривала відносно довго. Але найпізніше до осені 2020 року цей процес гальмується, і 2021 рік ознаменувався відновленням напруженості. Причини? З одного боку, проблемні події в Україні, такі як санкції проти телевізійних станцій, які вважаються проросійськими, а також опозиційного політика та олігарха Віктора Медведчука; з іншого, Росія продовжує видавати паспорти людям на Донбасі та початкове розміщення російських військ на кордоні з Україною. Тоді, у жовтні 2021 року, українська армія вперше розгорнула на лінії конфлікту безпілотник Bayraktar. Останні надії на послаблення напруженості між Росією та Україною, а також на внутрішньо-українське врегулювання конфлікту зникли.

Для України альтернативи були продовженням насильницького глухого кута на сході країни, який підривав будь-яку надію на процвітання або імплементацію правових інструментів, які розв'язують конфлікт за рахунок суверенітету та на умовах Росії. Як було доведено, неможливий справедливий арбітраж, поки Російська Федерація нав'язує свої умови процесу, не визнаючи своєї ролі одночасно як підбурювача та сторони конфлікту. Україна має зробити стратегічну паузу від процесу та заново визначити альтернативи,

розроблені Кремлем; а саме, що Мінськ-II може бути реалізований за будь-якою формулою лише після того, як Росія визнає свою роль, поверне кордон Україні та дозволить відповідний нагляд ОБСЄ (стаття 10 закону про особливий статус). Після цього Мінські угоди мають бути належним чином переглянуті з повним і необмеженим наглядом протягом усього періоду їх виконання. Одним із викликів будуть санкції ЄС проти Росії, які зараз діють з Мінськими угодами в якості основного орендаря. Повний вихід з Мінська може підірвати продовження цих санкцій.

Будь-яка спроба уповільнити та перевизначити переговорний процес зустріне стійкий опір як Російської Федерації, так і міжнародних зацікавлених сторін, для яких швидке завершення конфлікту є політично необхідним. Але перш за все слід пам'ятати, що Україна не в пастці. Як показав цей аналіз, жодне твердження про те, що Мінськ-II є юридично обов'язковою угодою чи міжнародним договором під егідою Віденської конвенції, не може вважатися легітимним. Крім того, з прийняттям формули Штайнмаєра було заявлено, що Україна не рухатиметься вперед до тих пір, поки не будуть виведені підтримувані Росією бойовики та Україна не відновить повний контроль над кордоном. Малоімовірно, що це станеться.

Чому б не відмовитися від Мінських домовленостей? Недоліки Мінських домовленостей і, як наслідок, невиконання їх, спричинили заклики відмовитися від них і домовитися про заміну.[34] Варіантом цього є припущення, що влада в Києві повинна просто розірвати зв'язки з ДНР і ЛНР, які в цій версії не можуть бути реінтегровані та є дорогим тягарем для України. Це небезпечні аргументи, які неправильно інтерпретують наміри Росії. Немає очевидних причин, чому Росія погодилася б на такий курс, який означав би відмову від своєї центральної мети: нав'язування Україні своєї концепції особливого статусу. Основним наслідком одностороннього рішення України вийти з Мінських структур або розірвати всі зв'язки з окупованим Донбасом буде зняття будь-яких дипломатичних обмежень, що залишилися для Росії, що дасть їй привід для повторної ескалації бойових дій. Крім того, такий крок цілком

може розколоти підтримку Заходу України, яка залишиться ще більш ізольованою.

Якщо прийняття Мінська II шляхом підписання та ратифікації міжнародного договору не є перевагою, то відповідні заходи, що містяться в документі, можуть бути прийняті безпосередньо за внутрішнім законодавством України. 16 вересня 2014 року Президент Петро Порошенко підписав документ № 1690-VII – Закон України «Про особливий порядок самоврядування в окремих областях Донецької та Луганської областей» (далі – Закон про особливий статус). Фактично цей закон можна розглядати як фактичну імплементацію Мінських угод в українське законодавство, оскільки положення закону відображають положення Мінських угод. Фактично всі заходи Мінська, які можна було б розумно та належним чином реалізувати в односторонньому порядку за українським законодавством, були прийняті, однак у законі не було конкретної згадки про Мінську угоду. Незважаючи на це, положення залишилися невиконаними з моменту підписання, і для того, щоб закон залишався в силі, його потрібно було щорічно оновлювати. Однією з умов постійного застосування є проведення виборів і створення відповідних органів місцевого самоврядування, але це залежить від необмеженого моніторингу ОБСЄ та вилучення військової техніки, збройних опозиційних груп і найманців відповідно до статті 10 (Закон України № 2167-VIII). Термін дії самого закону закінчується 31 грудня 2019 року відповідно до Закону України № 2588-VIII.

Недієвість Мінських домовленостей, полягає в тому, що:

– Немає чіткого розуміння ситуації, яка відбувається. Йдеться про те, що суб'єктами міжнародних переговорів є посадовці кількох країн. Таким чином, стіл переговорів об'єднує державу-жертву Україну та державу-агресора Росію, яка офіційно не визнає присутність своїх військ на сході України, але підтримує дії терористичних угруповань, надає їм економічну, політичну та гуманітарну підтримку. Дії цих суб'єктів та міжнародні злочини, вчинені ними з певною практикою в Україні, дають підстави говорити про те, що їх слід вважати терористичними, а Росію – як країну, яка фінансує тероризм. Україна та Росія підписали міжнародні договори сумнівного правового характеру (міжнародний

договір чи міжнародний політичний договір) та сумнівного характеру міжнародно-правових зобов'язань за цими договорами (Росія відома своїм особливим ставленням до своїх зобов'язань за загальним міжнародним правом та Мінськими угодами).

– І з боку України є певна невизначеність щодо сприйняття ситуації. Спочатку Україна заявляє, що проводить АТО, а пізніше, що території на сході України окуповані не ДНР і ЛНР, а Росією. Окрім визнання факту окупації, Україна також визнала Росію агресором, але не оголошувала в Україні воєнний стан. Це доповнювалося тим, що у дійсності збройне протистояння сил АТО та підконтрольних Росії терористичних угруповань кваліфікувалося або як неміжнародний збройний конфлікт (тоді ми маємо справу з повстанцями, які взяли в руки зброю і мають статус відповідно до міжнародного права) або міжнародний збройний конфлікт (тобто збройний конфлікт між Україною та Росією, який почався з агресії в Криму і продовжився агресією на сході), або поєднання міжнародного та неміжнародного збройного конфлікту (оскільки такого терміна немає як «гібридна війна» в міжнародному праві).

– Україну змушували вести прямий діалог з терористичними угрупованнями «ДНР» і «ЛНР». А саме угоди включали: амністію терористів (які вчинили не лише терористичні акти, поєднані з воєнними злочинами та злочинами проти людства, але й інші порушення прав людини, такі як викрадення людей, торгівля людьми, катування та інші дегуманізаційні види поводження). Учасники цього конфлікту та європейські партнери України могли б створити з усім цим найпотужнішу мережу політичної та правової невизначеності міжнародного права в історії.

- договори мають незрозумілу юридичну природу. Не існує однозначного розуміння, що саме таке угоди «Мінськ–2» з точки зору міжнародного права, і кожна сторона може тлумачити їх відповідно до власних інтересів та існуючого політичного середовища.

- Нерозуміння точного змісту угод, що призводить до значних спекуляцій у медіа-просторі, створює додаткове напруження навколо них, тиск на сторони.

- Жодної згадки про Крим.

- Мінські документи не встановлюють жодної послідовності чи термінів виведення з України всіх іноземних збройних формувань, незаконних збройних формувань, військової техніки, а також ополченців і найманців.

Важливі частини угоди важко було реалізувати в коротко- та середньостроковій перспективі для України та Росії та підтримуваних нею сепаратистів. Існували не тільки розбіжності щодо окремих пунктів, але й порядок виконання є предметом запеклих дискусій. ЄС стояло перед дилемою, оскільки Брюссель має обмежені можливості щодо Росії, тоді як Москва використала війну на сході України для тиску на Київ та інші держави Нормандського формату. Санкції є основним інструментом ЄС для тиску на Росію, щоб вона пішла на компроміси. Навіть якщо важко виміряти, наскільки санкції впливають на розрахунки російських витрат і вигод, як основна відповідь на російську агресію, вони є вирішальними для підтримки довіри до ЄС. У той же час фінансові санкції впливають на рефінансування російського боргу на світовому фінансовому ринку та обмежують прямі іноземні інвестиції в російську економіку. Їх основний вплив полягає в посиленні наслідків низьких цін на енергоносії (та обмеженої диверсифікації російської економіки) і поганого інвестиційного клімату в Росії через зростання ролі держави в економіці, системної корупції та відсутності верховенства права.

Росія розпочала конфлікт у 2014 році, щоб мати можливість довгостроково контролювати зовнішню та внутрішню політику України. А такі питання як мовний закон, декомунізація, членство в ЄС використовувались як привід для вторгнення. Головною метою Росії було не допустити вступ України до НАТО так як після цього Україна буде «втрачена» назавжди. Тому РФ продовжує розпалювати війну, оскільки не може визнати, що Україна не хоче, щоб її контролювала Росія.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що для Росії Мінська угода-II є зручним політико-дипломатичним інструментом для підтримки поточного стану «не зовсім замороженого конфлікту» на Донбасі. Це розмінна монета. Росія буде діяти гнучко, виконуючи одну вимогу, зупиняючись на іншій і водночас звинувачуючи українську сторону у відсутності бажання щось виконувати. Це

не повинно дивувати. Адже примус, маніпуляції та обман є основними інструментами зовнішньої політики Росії. Мінськ просто надає тактичні важелі, щоб Україна та Захід були зайняті зосередженням уваги та політичного капіталу на пошуку шляхів забезпечення його реалізації. Поки це так, Україна й надалі залишатиметься заручником угоди. Треба дивитися далі Мінська. Тому в центрі уваги України мають бути реформи. Реформи не доповняють безпеку, але наразі – і в доступному для огляду майбутньому, якщо припустити, що ситуація з безпекою не погіршиться – є вікно можливостей для України зміцнити свою рішучість і спробувати твердо стати на власні ноги.

Конфліктні світогляди Заходу та Росії – вони, справді, непримиренні. Ситуація в Україні це дуже яскраво показала. Свобода, демократія та міжнародний порядок, заснований на правилах, кидають виклик сферам впливу, ревізійонізму та примусу. Росія вважає міжнародний порядок, що склався після падіння комунізму, несправедливим і недостатньо враховує її інтереси. Тому вона кидає виклик цьому світовому порядку з метою його змінити. Тому Україна сьогодні є середовищем для геополітичної боротьби. Результати цієї боротьби визначають майбутнє цих світоглядів.

Аналізуючи дії Росії в Україні, на думку спадають слова Вінстона Черчилля (2014) з його знаменитої промови під залізною завісою, виголошеної у Фултоні в 1946 році: «З того, що я бачив під час війни в наших російських друзях і соратниках, я роблю висновок, що вони нічим не захоплюються більше, ніж силою, і нічого не поважають менше, ніж слабкість, особливо військову слабкість». Слабкість більше не є варіантом для України.

3.2 Оцінка міжнародних та українських політиків

Після початку збройного нападу Росії на Україну, впливові країни світу та міжнародні інституції заявляли про підтримку нашої держави в прагненні до суверенітету та територіальної цілісності. Та в той же час, лідери України та країни-партнери продовжували домовлятися з агресором на його умовах. Неодноразово Захід погоджувався з позицією РФ щодо безальтернативності Мінських домовленостей.

Ірина Геращенко, народна депутатка України (фракція «Європейська Солідарність»), заявила, що окупація Криму і Донбасу – це стратегія і тактика Путіна, ціль якого – залишити Україну, як і весь пострадянський простір, у зоні свого впливу. Тому ситуація буде залишатися критичною.

«Скажімо чесно, що плюси у нинішньої команди є, і ми про це завжди будемо говорити. Ми вітаємо будь-які кроки по тому, щоби на фронті дотримувалася режим тиші. Звичайно, кожне збережене життя – це є важливо. Ми вітаємо те, що були звільнені заручники. Але, на жаль, маємо констатувати, що процес заблоковано по вині Російської Федерації і, на жаль, Україна віддала всіх, у кому була зацікавлена Москва, і на цьому їй просто став цей процес нецікавий. Але блюзнірство і цинізм говорити про 200 днів тиші, коли вже 13 українців загинули тільки цього року», – зауважила вона.

Олексій Резніков наголосив, що Мінські угоди носять політико-дипломатичний характер. Незважаючи на те, що Рада безпеки ООН підтримала та схвалила факт та текст комплексу заходів Мінських угод – відповідна резолюція не містить тверджень про те, що вони мають обов'язковий характер. «Мінськ» – це політичний процес. Документи, які прийняті, не мають міжнародно-правового характеру. Немає ніяких підтверджень їх, як кажуть росіяни, в Радбезі ООН. Це неправда. Якщо ви уважно прочитаете ту резолюцію, то вона абсолютно не вводить в дію як міжнародно-правовий документ Мінські угоди. Але продовжують ці фейки створювати до сих пір», – додав Валерій Чалий.

«Нормативна сила Мінських домовленостей – нуль цілих нуль десятих. Було зроблено над зусилля, щоб показати всьому світу і українцям, що сили

нормативної в цьому документі абсолютно ніякої немає. Лише на оце маленьке переконання було витрачено 3 роки», – заявив Роман Безсмертний, двічі член Тристоронньої контактної групи (2015-2016 рр. та протягом липня-серпня 2019 р.).

Олександр Мережко, народний депутат України (фракція «Слуга народу»), зазначив, що Україна зацікавлена в реалізації Мінських домовленостей, тому що існує природне бажання відновити територіальну цілісність і суверенітет держави. В свою чергу, Росія не зацікавлена в реалізації домовленостей, оскільки конфлікт на Донбасі допомагає Росії тримати Україну в полі свого впливу та дестабілізувати ситуацію. Окрім цього, як тільки буде вирішене питання Донбасу, на порядку денному з'явиться питання Криму, що є невідгідним і незручним для Росії.

«За своєю природою, за своєю суттю Мінські домовленості – це не міжнародний договір. Але це політична домовленість, яка має міжнародний характер. Від кого або від чого залежить вирішення цієї проблеми, з якою ми стикаємося? Без політичної волі з боку президента Росії, від якого залежить вирішення цієї проблеми, навряд чи вдасться щось зробити», – сказав

«Росія продовжує називати себе посередником між Києвом, як вони кажуть, і Донбасом, чи Києвом, Донецьком і Луганськом. Доводиться постійно нагадувати їм, що у Трьохсторонній контактній групі є Росія, Україна і посередник ОБСЄ, і Україна дала згоду на таке посередництво з боку ОБСЄ. І вже точно ніколи не давала згоди на якесь посередництво Російської Федерації», – нагадав Олексій Резніков.

Олексій Резніков пояснив недолугість логіки такої позиції: якщо Росія вважає Мінські домовленості міжнародним договором, затвердженим як обов'язкова резолюція Ради безпеки ООН, тоді необхідно з'ясувати хто є суб'єктами міжнародних відносин. Якщо це Росія і Україна, то Російська Федерація має ратифікувати цей документ і дати йому легітимізацію. Якщо ж Росія, за словами Бориса Гризлова, вважає, що окремі райони Донецької і Луганської областей – це Україна і не хоче втручатися в суверенні справи України, то

Мінські домовленості не можуть мати ознак міжнародного нормативно-правового акту.[12]

Позиції українських політичних партій щодо Мінських угод:

- Об'єднання «Самопоміч» виступала проти змінення Конституції в питанні децентралізації влади та була проти проведення місцевих виборів на тимчасово окупованих територіях, доти, доки не звільнять територій. Один з членів партії «Самопоміч» Оксана Сироїд пропонувала прийняти законопроект про юридичне визнання частини Донбасу окупованими територіями з майбутньою її ізоляцією від іншої частини України. В той же час, партія Андрія Садового вимагала на законодавчому рівні визнати РФ державою агресором.
- «Батьківщина» вважала Мінські угоди інструментом повернення ОРДЛО в Україну, але й виступала проти надання Донбасу особливого статусу. Члени фракції виступали за розширення Нормандського формату, включивши в переговорний процес США та Британію у процес переговорів.
- Проти виконання Мінських угод категорично виступали створені на основі «Азову» - «Свобода», «Правий сектор» та «Національний корпус». Найменші поступки урядом для ДНР/ЛНР спровокували б різку відповідь цих політичних сил.

У підсумку, зазначимо, що в українські політичні сили не мали єдиної думки щодо плану врегулювання конфлікту на Сході. Правлячі партії були дуже обережні у своїх діях та поглядах щодо вирішення конфлікту, побоюючись загострення ситуації та дострокових парламентських виборів. Водночас опозиційні та непарламентські сили мають більшу свободу дій і ініціативніше пропонували реінтеграцію ОРДЛО.

3.3 «Мертві» Мінські угоди

Мінські домовленості перестали працювати через кілька днів після їхнього підписання – саме тоді, коли Росія відмовилася виконувати перші їх положення.

Перш за все цей документ передбачав припинення вогню ще з 15 лютого 2015 року. В цей час російські війська продовжувала операцію з захоплення Дебальцево. Тобто мова йде про односторонні поступки.[11]

Чому Мінськ не зміг припинити бої? Кремль з самого початку не був зацікавлений у мирному врегулюванні конфлікту, масові провокації українських військових під час режиму тиші, часті обстріли цьому підтвердження. Росія була дуже зацікавлена у проведенні виборів на Донбасі та надання їм статусу автономних. Росія не отримала потрібного політичного результату, який дозволив би легалізувати свої маріонеткові утворення в політичній структурі України. А отже, бойові дії мали тривати доти, доки Україна через військову поразку не була б змушена робити більші поступки.

Сподівання на діалог з Росією розвіявся з початком повномасштабного вторгнення в Україну. Для України дуже важливим було показати світовій спільноті свою готовність до діалогу та мирного врегулювання конфлікту. Важливою є санкційна політика ЄС.

Але все змінилось коли 21 лютого, президент РФ Володимир Путін оголосив про визнання Росією незалежності так званих ДНР та ЛНР. Вже вночі стало відомо про введення регулярних російських військ на тимчасово непідконтрольні території на сході України. Звичайно, російські військові і раніше там були, але дотримувалися політики «іхтамнет», але тепер зайшли на українську землю цілком відкрито.

Цим подіям передували численні провокації з боку Росії та підконтрольних їй військових формувань. Було організовано фейкову евакуацію населення попри те, що Україна наполягала на тому, що не планує силового захоплення територій так званих ДНР та ЛНР.

В ОБСЄ заявили, що рішення Путіна визнати незалежність самопроголошених проросійських утворень суперечить мінським угодам. Спецпредставник голови Організації з безпеки та співробітництва в Європі в Україні та у Тристоронній контактній групі з врегулювання ситуації на сході України Мікко Кіннунен зазначив, що «як і всі держави-учасниці ОБСЄ, Росія зобов'язана поважати суверенітет і територіальну цілісність інших країн, включно з Україною». «Вся відповідальність та наслідки у зв'язку зі згаданими рішеннями покладається на політичне керівництво Росії. Визнання незалежності окупованих районів Донецької та Луганської областей може означати односторонній вихід Росії з Мінських домовленостей та ігнорування рішень у рамках Нормандії», – заявив під час звернення до народу України президент Володимир Зеленський.

Утім, у Росії вже заявили, що Мінські угоди їх не цікавлять. Питання «Мінська-2» більше не стоїть на порядку денному, на перший план виходить тема гарантій безпеки для РФ», – заявив прес-секретар Путіна Пєсков.[6]

22 лютого Держдума РФ та Рада федерації РФ одногосно ратифікували договори «про дружбу, співпрацю та взаємну допомогу» з окупованими Росією українськими районами ОРДЛО. Терористична організація ЛНР заявила, що вважає своєю територією всю Луганську область України та закликала Україну відвести війська.

Напередодні розвідка США і Британії попереджали, що президент Росії Володимир Путін готує масштабне вторгнення в Україну, щоб замістити законно обрану владу.

Вранці 24 лютого Росія напала на Україну, почала масовані бомбардування мирних міст та селищ уздовж усього спільного кордону, аргументуючи, що це операція з «демлітаризації та денацифікації». Збройні сили України та Сили територіальної оборони чинили запеклий опір російським загарбникам, завдаючи їм величезних втрат.

Україна у відповідь на напад подала позов проти Росії в Гаагу. 16 березня Міжнародний суд ООН наказав Росії припинити бойові дії в Україні. Кремль на

це не відповів. Рада Безпеки вигнала зі свого складу вигнала Росію. Багато країн запровадили санкції, знищуючи економую Росії.

Росія на повну ввімкнула пропагандистську риторичу. Таким чином, основним меседжем Путіна на зустрічі з самопроголошеним президентом Білорусі Олександром Лукашенком є те, що український уряд публічно відмовився від виконання Мінських угод. В Росії у відповідь на протести людей, заборонили вживати такі слова, як «війна», «вторгнення», «мир», запроваджена жорстка цезура. Дипломатичні відносини були розірвані, і тепер їх опосередковують треті країни.

Наголошуємо, що напад Росії – це замах на суверенітет та територіальну цілісність України, що серйозно порушує Статут ООН та основні норми та принципи міжнародного права. Росію звинуватили у військових злочинах і злочинах проти людства, а також у веденні війни з порушенням міжнародного права. Наприкінці березня генеральний прокурор Ірина Венедіктова заявила, що українська прокуратура зби́рала докази щодо 2500 «можливих справ про військові злочини» та має «кілька сотень підозрюваних».

Тому, визнання Росією так званих ЛНР та ДНР означає свідомий вихід із Мінських домовленостей, і початок широкомасштабної збройної агресії поклав кінець будь-яким домовленостям з Росією. Російська наступальна операція є нападом на суверенітет та територіальну цілісність України, що є грубим порушенням Статуту ООН та основоположних норм і принципів міжнародного права. Визнання повністю знищує всі перспективи мінського та нормандського процесів, що були засновані на визнанні належності Донецької та Луганської областей до України.

Висновок

Географічне положення України на європейському континенті та численні міжнародні договори, які вона підписала, зокрема щодо її безпеки, не стали перешкодою для збройної агресії з боку Російської Федерації.

У ході дослідження теми було досягнуто наступних висновків: По-перше, досліджено ситуацію в Україні на початку 2014-2015 років. Повалення Віктора Януковича народом на початку 2014 року запустило низку подій, що відкрили нову сторінку в історії України від часів здобуття її незалежності. Використовуючи команди повстанців (місцевих активістів і провокаторів із самої Росії), Росія намагалася змусити Україну «федералізувати» свою політичну систему. Метою було створення в цих регіонах промосковських режимів, які після реінтеграції в Україну дозволять Росії контролювати свого сусіда зсередини. Проект «Новоросія» швидко виявився грубою помилкою – «зарозумілістю російської геополітичної культури». Лише небагато місцевих жителів виступили на боці Росії. Готовність багатьох інших воювати в якості самооборони змусила Росію вдаватися до все більш відкритого військового втручання, щоб врятувати своїх довірених осіб. Росія завдала нищівних поразок українським силам у вересні 2014 року та лютому 2015 року, але не бажала платити ціну, яку б завдала подальша війна високої інтенсивності. З цих суперечливих обставин виникли Мінські домовленості.

По-друге, визначено геополітичні аспекти конфлікту на Донбасі. Окупація Донбасу у стратегії Кремля на українському напрямі відігравала другорядну роль, була одним із силових інструментів російської політики. Основною метою російської експансії було перетворення України на підконтрольну та керовану країну–сателіта або демонтаж української державності в її нинішньому вигляді. Росія використовувала широкий спектр методів гібридної війни, у тому числі перекручування («дзеркало»); спекуляції в історії; заперечення агресії; поширення дезінформації для дестабілізації ситуації всередині країни; спроби створити проросійську коаліцію в міжнародній політиці. Слід додати активну інформаційну кампанію, спрямовану на створення позитивного іміджу Росії в Європі; «начебто миротворча діяльність»

(гуманітарні конвої); переміщення через кордон військової техніки, що відмовляється; залучення російських розвідувально-диверсійних груп; паспортизацію; терористичні акти тощо. Неможливість людей з окупованих територій, пересуватись на територію України підсилювало негативне ставлення до влади в Україні.

По-третє, окреслено зміст Мінських домовленостей як інструмент врегулювання українсько-російських відносин. Мінські домовленості складаються із Протоколу та Меморандум в 2014 році (Мінськ-I), Комплексу із додатком в 2015 році (Мінськ II) та Рамкової угоди в 2016 році, які підписані представниками Тресторонньої контактної групи та Захарченком, Плотницьким без визнання їхнього статусу. Зміст домовленостей складається з положень щодо міжнародного гуманітарного права (звільнення полонених, осіб, свобода яких обмежена, заходи з покращення гуманітарної ситуації тощо), конституційно-законодавчих змін (прийняття закону про особливий статус, внесення змін до Конституції щодо децентралізації), проведення місцевих виборів в ОРДЛО, режиму припинення вогню та виведення техніки, іноземних формувань тощо. Мінські домовленості, відображають два непримиренних погляди на суверенітет України – Мінську головоломку. Україна розглядає угоди як інструменти для відновлення свого суверенітету. Вона вимагає значущого та тривалого припинення вогню з подальшим повним виведенням російських військ і поверненням кордону під контроль. Вільні та чесні вибори в ДНР/ЛНР відбуватимуться за стандартами ОБСЄ/БДПЛ. Влада буде передана Донбасу, загалом відповідно до загальнодержавної програми децентралізації, але без надання регіону конституційного «особливого статусу». Після реінтеграції ДНР/ЛНР Україна зробила б власний внутрішній і зовнішній політичний вибір. Навпаки, Росія розглядала Мінські угоди як інструменти для цього і навпаки, , за допомогою якого можна зламати суверенітет України. Він вимагав провести вибори на окупованому Донбасі до того, як Україна повернула б контроль над кордоном, знаючи, що її довірені особи переможуть. Крайня форма особливого статусу була б записана в конституцію України, яка пошкодила б центральну владу і перетворила ДНР і ЛНР на контрольовані

Росією міні-держави. Україна не змогла би ефективно керувати собою чи орієнтувати свою зовнішню політику на Захід. Тільки тоді Росія повернула кордон під контроль України, хоча сумнівно, що це сталось би, хоча зараз це вже ніколи не станеться. Спроби Заходу вирішити мінську головоломку – зокрема, план Мореля та формулу Штайнмаєра – прагнули поєднати позиції Росії та України. Вони не тільки зазнали невдачі; вони посилили тиск на Україну і зробили там делікатну ситуацію ще більш крихкою.

По-четверте, визначено основних дійових осіб Мінських домовленостей, як прямих, так й опосередкованих й надано правову характеристику участі російської федерації у збройному конфлікті та домовленостях. Розглядаючи окремо Російську Федерацію в збройному конфлікті та відносно Мінських домовленостей, можна відзначити, що Російська Федерація є прямою стороною збройного конфлікту в силу можливої прямої залученості власних збройних сил та, як мінімум, загального контролю над збройними формуваннями в ОРДЛО відповідно до попередньої позиції Офісу Прокурора МВС. Зокрема, Російська Федерація не могла отримати згоду на участь в домовленостях в статусі третьої сторони, оскільки Україна вважає, що конфлікт відбувається саме із РФ, а також через факт окупації території України - Кримського півострову перед укладенням домовленостей. Крім цього, Російська Федерація ще під час Женевського формату заявляла про потребу федералізації України, збереження її позаблокового статусу, а також декларує свої приватні інтереси в окремих деклараціях Нормандського формату. Тобто в такий спосіб Російська Федерація порушує принципи міжнародного права, зокрема веде збройний конфлікт, втручається у внутрішні інтереси України та ускладнює міжнародний спір «мирною участю». Таким чином, з урахуванням вищесказаного, сторонами Мінських домовленостей є лише Росія і Україна. ОБСЄ є посередником. Водночас, незважаючи на наведене, Мінські домовленості не містять конкретних положень, які б стосувалися Російської Федерації. Єдиним таким положенням є обов'язок виведення іноземних збройних формувань, які в умовах збройного конфлікту на сході України можуть стосуватися лише Російської Федерації. Тобто в цій частині, Мінські домовленості є міжнародним

договором між Україною та Російською Федерацією. Таке положення регулюється міжнародним правом незважаючи на заперечення Російською Федерацією свого статусу учасника конфлікту та належності до сторін домовленостей, оскільки це було б зловживанням правом, порушенням принципів добросовісності, адже Російська Федерація не могла не знати про власну участь у конфлікті під час підписання домовленостей своїм представником.

Обов'язковість домовленостей мають виходити із положень національного права України, але в силу відсутності в Мінських домовленостях статусу конституційного документу, прийнятого установчою владою, міжнародного договору, закону України, вони не мають обов'язкової сили. Водночас, Мінські домовленості й не є своєрідними «вимогами зобов'язального характеру», що впливають із акту прямої демократії українського народу, тобто зобов'язання органів державної влади реалізувати волю українського народу, яка викладена в Мінських домовленостях, зокрема прийняти нову Конституцію або змінити чинну.

По-п'яте, визначено правову природу домовленостей виходячи з положення РФ стосовно збройного конфлікту та домовленостей. Перехід з женевського формату до мінського був справжнім дипломатичним досягненням Москви, адже усував з переговорів США та ЄС і забезпечував домінування Росії у переговорному процесі. Участь представників ОРДЛО в переговорах дала змогу Кремлю, позиціонувати себе не як сторону конфлікту, а як посередника переговорного процесу та гаранта виконання зобов'язання. Кремль вперто наголошує на непричетності Росії до збройного конфлікту на Донбасі. Такі загальновідомі регулярні заяви офіційної Москви «нас там нема» стали навіть найвиразнішим, відомим у світі прикладом брехливого заперечення широкомасштабної збройної агресії. Українською стороною було зібрано та передано до міжнародних судових інституцій величезний фактологічний матеріал щодо російської збройної інтервенції на Донбасі.

По-шосте, визначено основні позитивні та негативні ознаки домовленостей. Серед позитивних, можна виділити такі, як:

- Те, що її було підтримано Резолюцією №2202 Ради Безпеки ООН. Економічні санкції Євросоюзу щодо Росії були прив'язані до виконання Мінських угод.
- Завдяки Мінському процесу зростає участь США у врегулюванні конфлікту.
- Різко знизили інтенсивність бойових дій на Донбасі, дозволили Збройним Силам України виграти час для зміцнення своїх позицій. Просування російських та проросійських сил вдалося зупинити, і сторони почали вели скоріше траншейну війну.
- Нормандський формат.
- Санкції ЄС. Саме цей інструмент найкраще вказував на те, кого в ЄС вважали відповідальним за конфлікт. Санкції ЄС прив'язані саме до цілковитого виконання Мінських угод.

Щодо недоліків, то це:

- Зміни до Конституції мали враховувати особливості окремих районів Донбасу та ще й потрібно було узгоджувати їх із представниками цих районів.
- Не змогли б переслідувати військових злочинців та сепаратистів (положення про амністію).
- Вимагали також щоб відбулися місцеві вибори на територіях ДНР/ЛНР, що призвело б до легітимації ватажків «республік».
- Відсутність зрозумілої послідовності заходів для врегулювання конфлікту та докладного графіку її виконання.
- поклали виконання більшості положень на Україну, в той час як ДНР та ЛНР, маріонетки Росії у конфлікті, відповідальні були лише за виконання обмеженої кількості заходів безпеки.

По-шосте, визначено чому Мінські домовленості були і є «мертвими». Дослідження вказують на те, що попри значну тривалість воєнного конфлікту на Сході України правове регулювання ситуації важко назвати досконалим. Деякі положення нормативно-правових актів щодо вирішення ситуації на сході повністю суперечать Конституції України та національним інтересам України,

а ряд положень цих нормативно-правових актів є відкрито «мертвими» (нездатні здійснити реальні правові наслідки). Мінські домовленості насправді «померли» через кілька днів після підписання – рівно тоді, коли Росія відмовилася виконувати перші їх положення. Саме на Москві лежить повна відповідальність за їх зрив і невиконання. Ключові зміни в регулюванні конфлікту відбулися не внаслідок міжнародного і національного правового регулювання ситуації, а внаслідок досягнення хитких політичних домовленостей.

Визнавши незалежність так званих ОРДЛО Росією є грубим порушенням норм та принципів міжнародного права та фактично є анексією частини території України. Напад російських військ на територію ОРДЛО є прямим актом агресії що спричинила ряд відповідних дій з боку України та міжнародної спільноти. Руйнація Мінського та Нормандського форматів переговорів позбавила Росію інструментів тиску на Україну.

Незважаючи на високий героїзм і жертвність українських військовослужбовців, численні втрати зі сторони ворога і активне переформування Збройних Сил України, звільнити окуповані території незаконними збройними формуваннями і російськими військами території поки не вдалося.

Список використаної літератури:

1. Виступ Президента України на загальних дебатах 70-ї сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй. URL:

<https://iraq.mfa.gov.ua/news/40500-vistup-prezidenta-ukrajini-na-zagalynih-debatah-70-ji-sesiji-generalynoji-asamblejiorganizaciji-objednanih-nacij>

2. Аніта Грабська, “Штайнмаєр: В Українській Кризі з'явилося Слабке Світло в Кінці Тунелю,” Deutsche Welle, 2014, URL:

<http://www.dw.de/штайнмаєр-в-українській-кризі-з'явилося-слабке-світло-в-кінці-тунелю/a-17694258>

3. Владимир Дергачев, “Мирные Переговоры Начались: Стороны Конфликта На Юго-Востоке Украины Объявили о Перемирии,” Газета.Ru, 2014, URL:

https://www.gazeta.ru/politics/2014/06/23_a_6082437.shtml?updated

4 Женевська заява : Заява від 17.04.2014 р. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/news/247221188>

5. Засідання Ради Безпеки ООН від 29 серпня 2014 року. URL:

<https://www.unian.ua/politics/956607-zasidannya-radi-bezpeki-oon-translyatsiyu-zaversheno.html>

6. Кінець Мінських угод. / Електронний ресурс: <https://khp.org/1608810113>

7. Світлана Кобзар «Будьте уважні: тлумачення угоди «Мінськ-2», Інститут європейських досліджень, Випуск 2016/3, URL:

<http://www.ies.be/files/Policy%20Brief%202016:3.pdf>

8. Кучма Вважає, Що з Терористами Нема Сенсу Вести Переговори,” Ipress, 2014, accessed May 12, 2019, URL:

https://ipress.ua/news/kuchma_zayavyv_shcho_do_ponedilka_rosiya_maie_shans_vgamuvaty_velykyh_diyachiv_na_shodi_72098.html

9. “Кучма Розповів, Як Тривають Переговори з Сепаратистами,” Tyzhden, 2014, accessed May 12, 2019, URL: <https://tyzhden.ua/News/115154>

10. Левін Д., 2015 “Антимайдан був продовженням Майдану, але без націоналістичної істерії”, інтерв'ю Андрія Мовчана з Денисом Левіном. Спільне: Журнал соціальної критики, 9, 2015. С. 114—122

11. Мінські домовленості “померли”, а гібридна анексія триває – експерти про Донбас. / Електронний ресурс: <http://neweurope.org.ua/media-post/minski-domovlenosti-pomerly-a-gibrydna-aneksiya-tryvaye-eksperty-pro-donbas/>
12. Мінські угоди: виконати не можна розірвати? Електронний ресурс: <https://uacrisis.org/uk/minski-ugody-vykonaty-ne-mozhna-rozirvaty>
13. Мінськ як форма правового абсурду. Електронний ресурс: <https://www.pravda.com.ua/columns/2016/02/16/7099063/>
14. Анастасія Новикова, “Украинские Националисты Планируют Карательную Акцию Против Священников,” Комсомольская Правда, 2014, URL: <https://www.kompravda.eu/daily/26294/3172487/>
15. “Переговоры в «нормандском Формате»,” Kremlin.Ru, 2015
16. “Під Слов’янськом Збили Український Вертоліт, 9 Загиблих,” Ukrainskaya Pravda, 2014, accessed May 12, 2019, URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/06/24/7030008/>
17. “Последний Шанс: Чего Ждать От Встречи «нормандской Четверки» в Минске,” Ros Business Consulting, 2015, accessed May 20, 2019, URL: <https://www.rbc.ru/politics/10/02/2015/54da2c5d9a7947f28c821cd5>
18. “Пропаганда Кремля. Росія Загострює Зловживання Інформацією,” Радіо Свобода, 2016, URL: <https://ua.krymr.com/a/27901740.html>
19. “Протокол о Результатах Консультаций Трехсторонней Контактной Группы, Минск, 5 Сентября 2014 Г.,” OSCE, 2014, URL: <https://www.osce.org/ru/home/123258>
20. Прямая линия с Владимиром Путиным, 17 апреля 2014г. – Сайт Президента РФ, URL: <http://president.kremlin.ru/news/20796>
21. “Путин Представил План Из Семи Пунктов По Урегулированию Ситуации На Украине,” Tass, 2014, URL: <https://tass.ru/politika/1418014>
22. “Швейцарский Дипломат Поможет Переговорам Киева и Москвы,” BBC News, 2014, URL: https://www.bbc.com/russian/rolling_news/2014/06/140608_rn_swiss_diplomat_ukr

23. Yuliya Abibok, "The Construction of Donbas Regional Identity in Political and Media Discourses: Implications of the Conflict", in *Multicultural Societies and Their Threats*, ed. Nazarii Gutsul and Kristina Khrul (Zürich: LIT Verlag, 2017), 61.
24. Ararat L. Osipian and Alexandr L. Osipian, "Why Donbass Votes for Yanukovich: Confronting the Ukrainian Orange Revolution", *Demokratizatsiya* 14, no. 4 (2006): 495–517., 504-505.
25. *A Roadmap for concrete steps forward: The OSCE as an inclusive platform and impartial actor for stability in Ukraine*. Federal Department of Foreign Affairs, 2014. 4 p. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/1/118509.pdf>
26. Naja Bentzen and Evarts Anosovs, "Briefing Minsk Peace Agreement: Still to Be Consolidated on the Ground," *European Parliamentary Research Service Briefing*, no. February (2015) URL: <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-548991-Minsk-peacesummit-FINAL.pdf>.
27. Thomas Edward Flores and Irvan Nooruddin, "The Effect of Elections on Postconflict Peace and Reconstruction," *Journal of Politics*, Vol. 74, No 2, April 2012, pp. 558-570.
28. Elizaveta Gauzman, "Memory, Media, and Securitization: Russian Media Framing of the Ukrainian Crisis," in *Russian Media and the War in Ukraine*, ed. Julie Fedor (Stuttgart: ibidem Verlag, 2015), 151-154.
29. Goda S. OSCE and donbas: missing piece. FES Regional Office for Cooperation and Peace in Europe, 2019. 15 p. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/wien/15705.pdf>
30. Haran, O. and Bukovsky, P. (2015), 'Ukraine After the Minsk agreements', in Wilson, A. (ed.) (2015), *What Does Ukraine Think?*, London: European Council on Foreign Relations, p. 23, URL: https://www.ecfr.eu/page/-/WHAT_DOES_UKRAINE_THINK_pdf.pdf
31. Tim Judah, "Ukraine: A Catastrophic Defeat," *NYR Daily*, 2014, URL: <https://www.nybooks.com/daily/2014/09/05/ukraine-catastrophic-defeat/>
32. Kerry J. Remarks on ukraine. 2014. URL: <https://2009-2017.state.gov/secretary/remarks/2014/04/225166.htm>

33. Lidia Kelly and Richard Balmforth, "Poroshenko's Ukraine Peace Plan Gets Limited Support from Putin," REUTERS, 2014, URL:

<https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis/poroshenkos-ukrainepeace-plan-gets-limited-support-from-putin-idUSKBN0EW0EH20140622>

34. Kruk, K. (2015), 'The road to hell is paved with good intentions: how the special status for Donbas will destabilize Ukraine', ConstitutionNet, 31 August 2015, URL: <http://constitutionnet.org/news/road-hell-paved-good-intentions-how-special-status-donbas-will-destabilize-ukraine>

35. Litra, L. (2019), 'Zelenskyy Finds That There Are No Easy Solutions in Donbas', Chatham House Expert Comment, 23 October 2019, URL: <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/zelenskyy-finds-there-are-no-easy-solutions-donbas#>

36. Matthew Luxmoore, "Poroshenko Unveils Peace Plan during Visit to Ukraine's Restive East," Kyiv Post, 2014, accessed May 10, 2019, URL: <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/petroporoshenko-unveils-peace-plan-during-visit-to-east-352786.html>

37. Package of Measures for the Implementation of the Minsk Agreements," United Nations: Peacemaker, 2015, accessed May 20, 2019, URL: <https://peacemaker.un.org/ukraine-minskimplementation15>

38. Sergey Pakhomenko and Maria Podybaylo, "'Ukrainian Nationalism' Vs 'Patriotism of Donbas': The Withstand of The Media Images in the Contemporary Information Space of Donetsk District", Almanach Via Evrasia, 2013, 2 URL: <http://www.viaevrasia.com/en/22-ukrainian-nationalism-vs-patriotism-of-donbas-the-withstandof-the-media-images-in-the-contemporary-information-space-of-donetsk-district-sergeypakhomenko-maria-podybylo.html>

39. Tim B. Peters and Anastasiia Shapkina, "The Grand Stalemate of the Minsk Agreements" (Kharkiv, 2019), accessed May 21, 2019, URL: <https://www.kas.de/documents/252038/4520172/The+Grand+Stalemate+of+the+Minsk+Agreements.pdf/fc13c8d8-d7e3-7041-b959-a94282b3f8af?version=1.0&t=1549899307207>

40. "Pourquoi l'Ukraine a Finalement Été Invitée Aux Commémorations Du Débarquement," *Le Monde*, 2014, accessed May 9, 2019, URL: https://www.lemonde.fr/europe/article/2014/06/05/pourquoi-lukraine-a-finalement-ete-invitee-aux-commemorations-du-debarquement_4433065_3214.html
41. "Poutine et Porochenko Appellent à La Fin de « l'effusion de Sang » En Ukraine," *Le Monde*, 2014, accessed May 9, 2019, URL: https://www.lemonde.fr/europe/article/2014/06/06/poignee-de-mainhistorique-entre-les-dirigeants-russe-et-ukrainien-en-normandie_4433620_3214.html
42. Andrii Portnov, "The Arithmetic of Otherness: 'Donbas' in Ukrainian Intellectual Discourse", *Eurozine*, 2017 URL: <https://www.eurozine.com/the-myth-of-the-two-ukrains/>
43. Peter Rogers, "Division, Difference and Diversity: Regionalism in Ukraine", *Україна Модерна* 12, no. 2 (2007), 210, URL: <http://uamoderna.com/arkhiv/47-122>
44. Osipian and Osipian, "Why Donbass Votes for Yanukovych: Confronting the Ukrainian Orange Revolution.", 505.
45. Olexandr Osipian, "Historical Myths, Enemy Images and Regional Identity in the Donbass Insurgency (Spring 2014)," in *Russian Media and the War in Ukraine*, ed. Julie Fedor (Stuttgart: ibidem-Verlag, 2015), 113.
46. Socor V. *Dead in Geneva: the compromise with Russia on Ukraine*. *Eurasia Daily Monitor*. 2014. Vol. 11, no. 80. URL: <https://jamestown.org/program/dead-in-geneva-the-compromise-with-russia-on-ukraine/>
47. Socor, V. (2019), 'Steinmeier's Formula: Its Background and Development in the Normandy and Minsk Processes', *Eurasia Daily Monitor*, 16(130), 24 September 2019, URL: <https://jamestown.org/program/steinmeiers-formula-its-background-and-development-in-the-normandy-and-minsk-processes-part-one/>
48. Stent, A. (2019), *Putin's World. Russia Against the West and With the Rest*, New York: Hachette Book Group, p. 131.
49. Shandra, A. and Seely, R. (2019), *The Surkov Leaks. The Inner Workings of Russia's Hybrid War in Ukraine*, RUSI Occasional Paper, July 2019, London: Royal United Services Institute, URL:

https://rusi.org/sites/default/files/201907_op_surkov_leaks_web_final.pdf

50. "Ukraine Conflict: Battles Rage in Donetsk and Luhansk," *BBC News*, 2015, accessed August 12, 2019, URL <https://www.bbc.com/news/world-europe-30878406>

51. "Ukraine Crisis: 'Last Chance' for Peace Says Hollande," *BBC News*, 2015, URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-31185027>

52. Shaun Walker and Alec Luhn, "New Ukraine President Petro Poroshenko Vows to Stop War," *The Guardian*, 2014, accessed August 12, 2019, URL: <https://www.theguardian.com/world/2014/may/26/newukraine-president-petro-poroshenko-vows-stop-war>

53. Andrew Wilson, "The Donbas in 2014: Explaining Civil Conflict Perhaps, but Not Civil War," *Europe-Asia Studies* 68, no. 4 (2016): 639

54. "Russian Envoy Perplexed by OSCE Representative's Initiative on Donbass," *TASS*, 2019 URL: <http://tass.com/politics/1042204>.

55. Tomas Valasek, "Can the West Help Prevent an All-out War between Russia and Georgia?," *The Guardian*, 2008, URL:

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2008/aug/08/russia.georgia>